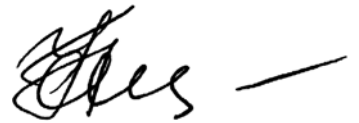

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ПОЙДА-НОСИК Ніна Никифорівна

УДК 336.1:334.772.8-049.5(477)

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ
БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Чернігів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Вдовенко Наталія Михайлівна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Міністерства освіти і науки України,
завідувачка кафедри глобальної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мельник Віктор Миколайович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансів;

доктор економічних наук, професор
Онишко Світлана Василівна,
Університет державної фіскальної служби України
Міністерства фінансів України,
завідувачка кафедри фінансових ринків;

доктор економічних наук, професор
Ткаченко Наталія Володимирівна,
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка Міністерства освіти і науки України,
директорка Інституту післядипломної освіти.

Захист відбудеться «18» лютого 2021 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 335.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «15» січня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Динамічний та ефективний розвиток суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання є драйвером структурних та економічних перетворень у країні, що визначають вектор її соціально-економічного розвитку, рівень економічної стійкості, фінансової безпеки та перспективи рівноправної і конкурентної інтеграції у світовий економічний та фінансовий простір. Функціонування вітчизняних акціонерних товариств відбувається в умовах нерозвинутого фондового ринку, макрофінансової нестабільності, макроекономічних дисбалансів, важкодоступності фінансових ресурсів, особливо позикових, девальвації гривні, невирішених проблем банківської кризи, втрати частини ринків збуту та політичної нестабільності. Велика розпорошена структура акціонерного капіталу зазвичай призводить до різномірності інтересів учасників корпоративних відносин і об'єктивної наявності конфлікту фінансових інтересів між ними.

У цьому контексті вагомості набуває завдання формування сприятливих та безпечних умов для діяльності акціонерних товариств, спрямованих на формування та реалізацію потенціалу їх зростання. Це можливо лише за умови захисту фінансових інтересів таких товариств та зниження тиску факторів зовнішнього середовища, що, у свою чергу, вимагає розбудови дієвої системи забезпечення фінансової безпеки, яка буде протидіяти появі негативних наслідків реалізації ризиків і загроз та сприятиме досягненню фінансової рівноваги підприємств акціонерної форми господарювання і створювати фінансовий потенціал їхнього розвитку на довгострокову перспективу. Усі зазначені аспекти актуалізують потребу подальшого наукового пошуку та обґрунтування теоретико-методологічних засад формування системи забезпечення фінансової безпеки (ФБ) акціонерної форми господарювання, з урахуванням особливостей цієї організаційно-правової форми (ОПФ), варіативності фінансових інтересів різних груп учасників корпоративних відносин, впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

Окреслена проблема є об'єктом наукового інтересу багатьох вітчизняних та закордонних учених. Беручи до уваги здобутки таких відомих закордонних науковців, як Л. Берталанфі, А. Богданов, Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, Р. Гільфердінг, А. Маршалл, Ф. Найт, А. Пігу, Д. Рікардо, А. Сміт, Й. Шумпетер, вітчизняні науковці, зокрема, О. Барановський, В. Виговська, О. Гриценко, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, І. Зятковський, П. Колпаков, В. Крутов, О. Ладюк, С. Макуха, В. Маргасова, В. Мельник, В. Могилевський, С. Онишко, Г. Пастернак-Таранушенко, А. Сухоруков, Н. Ткаченко, Л. Шевченко, формують концептуально-методологічний базис теорії безпеки та досліджують її місце в розвитку систем, зокрема фінансової. Проблеми забезпечення ФБ на мікрорівні досліджують такі вітчизняні науковці, як О. Ареф'єва, І. Бланк, К. Горячева, І. Журавлева, Т. Загорельська, В. Каркавчук, О. Кириченко, Ю. Кім, Т. Кузенко, О. Пластун, М. Погосова, О. Приказюк, В. Орлова. Особливостям забезпечення ФБ суб'єктів господарювання, зокрема й акціонерних товариств присвячені наукові праці А. Педька, О. Стащук, В. Франчука та І. Шульги.

Високо оцінюючи внесок науковців у розвиток теорії та методології ФБ, треба зазначити, що поза увагою дослідників залишається багато питань, що стосуються забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств (ФБ АТ). Зокрема, подальшого дослідження потребує вплив макроекономічних факторів, регуляторного середовища на рівень ФБ АТ. Наявною є неоднозначність щодо окремих теоретичних, методичних та аналітичних підходів до оцінки рівня ФБ АТ в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища, що ініціює необхідність узгодження наявних наукових позицій щодо індикаторів оцінки ФБ АТ та їх порогових значень.

Необхідність вирішення та дискусійність окреслених питань визначили актуальність теми дисертації, її практичну спрямованість, мету, завдання, об'єкт, предмет, логіку та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи:

– ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за темами: «Формування системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні» (номер державної реєстрації 0115U003320), в межах якої розроблено механізм забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств з урахуванням принципу адаптивного управління; «Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U007117), де обґрунтовано методичні положення з оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва (ФБСП) в регіоні за видами економічної діяльності;

– Київського національного торговельно-економічного університету за темою: «Соціально-економічні ефекти державного регулювання внутрішнього ринку в умовах європейської інтеграції України» (номер державної реєстрації 0115U000567), в межах якої висвітлено соціально-економічні ефекти державного регулювання підприємництва в Україні, розкрито механізми впливу такого регулювання на формування фінансової безпеки вітчизняних акціонерних товариств;

– Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II за темою: «Регулювання розвитку ринку небанківських фінансових послуг в Україні» (номер державної реєстрації 0115U001561), в межах якої здійснено оцінювання впливу державного регулювання на фінансову безпеку акціонерних страхових компаній та стану розвитку страхового ринку як чинника зміцнення ФБ АТ в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є обґрунтування теоретико-методологічних і методичних основ формування системи забезпечення ФБ АТ в Україні та розробленні рекомендацій щодо її ефективного функціонування задля досягнення їхньої фінансової стабільності та стійкості до системних ризиків.

Відповідно до визначеної мети поставлено такі завдання:

– розвинути наукові підходи та поглибити сутнісно-функціональні характеристики вихідних категорій і понять теорії фінансової безпеки суб'єктів підприємства;

- ідентифікувати специфічні риси, притаманні акціонерній формі господарювання, з висвітленням їхнього впливу на формування підходів до забезпечення ФБ АТ;

- з'ясувати місце та роль ФБ суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання в системі забезпечення ФБ країни;

- розвинути методологічний базис дослідження ФБ суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання у площині системного підходу;

- окреслити сучасну конфігурацію механізму забезпечення ФБ як ключового елемента системи ФБ АТ;

- ідентифікувати чинники впливу, ризики та загрози в системі ФБ АТ;

- виявити та обґрунтувати макроекономічні виклики і загрози регулятивного середовища ФБ АТ;

- охарактеризувати вплив галузевих чинників на рівень ФБ АТ з урахуванням європейського досвіду, обґрунтувати необхідність врахування державної фінансової підтримки окремих галузей при визначенні рівня ФБ АТ;

- визначити особливості державного впливу на ФБ АТ через регулювання фондового ринку та обґрунтувати необхідність підвищення ефективності дій регулятора щодо виокремлених напрямів впливу;

- здійснити загальну оцінку тенденцій розвитку та умов функціонування АТ в Україні;

- сформулювати та науково обґрунтувати систему індикаторів та критеріїв оцінювання рівня ФБ АТ;

- розробити методичний підхід та визначити рівень ФБ лістингових АТ реального сектору економіки України у передкризовий та посткризовий періоди;

- визначити та обґрунтувати можливості імплементації міжнародних стандартів розкриття регулярної інформації, складання фінансової звітності, регулювання ринку капіталів та вдосконалення корпоративного управління у процесі забезпечення ФБ та управління ризиками АТ;

- обґрунтувати концептуальні засади формування системи забезпечення ФБ АТ в Україні, сформулювати комплекс гіпотез, підходи та принципи з урахуванням специфічних особливостей цієї організаційно-правової форми господарювання.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення ФБ суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методологічні і практичні засади формування системи ФБ АТ в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертації є фундаментальні положення економічної та інституціональної теорії, безпекової теорії, теорії фірми та системного аналізу. Для вирішення поставлених завдань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання економічних явищ та процесів, зокрема: гносеологічний аналіз – для визначення сутності фінансової безпеки суб'єктів підприємництва; теоретичне узагальнення, синтез, індукція та дедукція – для обґрунтування сутності ФБ АТ; структурно-логічний аналіз – при формуванні моделі системи ФБ АТ; порівняння – для виділення особливостей формування рівня ФБ АТ у галузевому та регіональному

вимірах; множинний регресійний аналіз – для виявлення факторів впливу на рівень ФБ та формалізації взаємозв'язків між індикаторами для побудови моделі штучної нейромережі; статистичний аналіз даних – для обробки інформації, що характеризує діяльність АТ як загалом в Україні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання; економіко-математичного моделювання – для побудови та обчислення інтегрального показника рівня ФБ АТ; графічний метод – для унаочнення результатів оцінки рівня ФБ АТ. Використані методи наукового пізнання дали змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Статистичну та фактологічну основу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти України з питань забезпечення та оцінки рівня ФБ та функціонування АТ в Україні; офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків, Національного банку України, Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України»; публікації міжнародних економічних організацій; дані фондових бірж, аналітичних систем; звітні дані АТ; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених; інформаційні ресурси мережі Інтернет; особисті спостереження та розрахунки дисертантки.

Обробку первинної інформації здійснено з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel, Microsoft Visio, MathLab та Statistica.

Наукова новизна отриманих результатів. Ключові наукові положення дисертації, що становлять її новизну, полягають у такому.

вперше:

- обґрунтовано концептуальні засади формування системи забезпечення ФБ АТ, які презентовано через впорядкування та розвиток відповідного поняттєвого апарату, конкретизацію мети, завдань та принципів розбудови такої системи, розкриття механізмів впливу макроекономічного та регуляторного середовища, що сприятиме формуванню ефективних механізмів забезпечення ФБ АТ, посиленню рівня їх захисту від системних ризиків, вдосконаленню корпоративного управління та дозволить створити основу для підвищення рівня капіталізації фондового ринку через покращення рівня ФБ АТ;

- розроблено методологічний базис дослідження системи ФБ суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання, який спирається на систематизацію основних теорій, закономірностей та взаємопов'язаних із ними принципів забезпечення ФБСП, що дозволило обґрунтувати зв'язки між елементами системи ФБ АТ, прослідкувати позитивні та негативні детермінанти впливу, побудувати структурно-логічну модель системи ФБ АТ та сформувати адаптаційний механізм забезпечення ФБ АТ із виокремленням зовнішніх та внутрішньокорпоративних превентивних методів попередження і своєчасного реагування АТ на будь-які деструктивні впливи;

- запропоновано застосування моделі часткової рівноваги “AGMEMOD” для визначення галузевих факторів впливу на ФБ АТ у формі державної фінансової підтримки окремих галузей національної економіки та прогнозування її наслідків за різними сценаріями, що дозволяє врахувати ці прогнози при побудові СЗФБ АТ та зміні її конфігурації у стратегічному плануванні;

– розроблено теоретичні засади технологічного підходу до оцінювання рівня ФБ АТ, що базується на врахуванні якісних параметрів корпоративного управління, ринкової позиції компанії при формуванні сукупності індикаторів та визначенні інтегрального показника ФБ АТ, що дозволяє ранжувати компанії за рівнем ФБ і визначити ефективність систем їхньої ФБ з позиції стратегічно-цільового підходу;

удосконалено:

– теоретичний базис варіативності фінансових інтересів як об'єкта захисту в системі забезпечення ФБ АТ у частині виявлення форм прояву основних загроз цим інтересам, що дозволило обґрунтувати місце ФБ АТ у системі національної ФБ через призму взаємозв'язку фінансових інтересів на різних рівнях управління та виділених функціональних складових ФБ;

– науковий підхід до обґрунтування архітектури механізму забезпечення ФБ як центрального елементу системи забезпечення ФБ АТ через розкриття сутнісно-функціональних характеристик його складових, які репрезентовано у розрізі трьох взаємопов'язаних підсистем (методологічної, функціональної та організаційної) та, на відміну від загальноприйнятої практики, дозволяють комплексно реагувати на загрози ФБ АТ;

– методичний підхід до оцінки рівня ФБ АТ, який набув оформлення у вигляді сукупності індикаторів, ґрунтується на використанні штучних нейронних мереж та вирізняється можливістю врахування змін умов функціонування акціонерних товариств через зміни вхідних параметрів, що надає змогу прогнозувати рівень ФБ АТ в умовах невизначеності;

– науковий підхід до оцінки впливу галузевих чинників на рівень ФБ АТ на основі моделі часткової рівноваги, який, на відміну від існуючих, враховує прогнозні наслідки змін державної фінансової підтримки окремих галузей для ФБ АТ, що дозволило обґрунтувати з огляду на особливості регулятивного середовища необхідність врахування галузевих факторів при визначенні переліку індикаторів оцінки ФБ АТ.

дістали подальшого розвитку:

– поняттєвий апарат теорії фінансів та безпекової теорії в частині уточнення понять: 1) «фінансова безпека суб'єкта підприємництва», в якому, на відміну від існуючих підходів, узгоджено та поєднано такі параметральні властивості, як фінансова рівновага, стійкість, фінансовий потенціал та розвиток; 2) «фінансова безпека акціонерного товариства» на основі контент-аналізу, що відрізняється від наявних урахуванням такої особливості, як характер взаємозв'язку категорій «безпека-розвиток-рівновага-стійкість», що дозволяє розглядати ФБ АТ у межах системного підходу як окремий напрям досліджень; 3) «система фінансової безпеки акціонерного товариства», відмінність якого від усталених підходів полягає в тому, що акцент робиться не на внутрішній структурній будові системи як сукупності взаємозв'язаних елементів («ендогенне» сприйняття), а на «екзогенному» сприйнятті системи як деякого фрагмента реальності, виділеного у просторово-часовому континуумі, тобто описі «ззовні». Це дозволило встановити взаємозв'язок і субординацію

категорій, а також сформувані інтелектуальне підґрунтя для розробки методичних та прикладних положень щодо формування системи забезпечення ФБ АТ;

– ідентифікація ознак та специфічних рис, притаманних акціонерній формі господарювання в частині з'ясування переваг та недоліків цієї ОПФ порівняно з іншими, систематизації умов, які найбільш суттєво посилюють або послаблюють рівень ФБ АТ, що дозволило виділити категорію ФБ АТ в окремий напрям дослідження;

– систематизація чинників впливу на ФБ АТ, яка, на відміну від існуючих підходів, враховує ієрархію рівнів ФБ, що надає можливість науково обґрунтовувати передумови виникнення ризиків та загроз ФБ АТ та прогнозувати вектор подальшої зміни конфігурації системи забезпечення ФБ відповідно до стратегічних цілей;

– науково-практичні рекомендації щодо імплементації міжнародних стандартів у систему забезпечення ФБ АТ у частині управління ризиками, які передбачають складання фінансової звітності, розкриття регулярної інформації, вдосконалення корпоративного управління (КУ) та регулювання ринку капіталів відповідно до європейських норм, що дозволить інтегрувати процес управління ФБ у загальну систему корпоративного управління, суттєво знизити вплив зовнішніх і внутрішніх ризиків на рівень ФБ та сприятиме підвищенню ринкової вартості бізнесу;

– визначення організаційного забезпечення системи ФБ АТ за рахунок впровадження методів превентивного захисту від ризиків та моніторингу стану ФБ (форензик, фінансовий контролінг, конкурентна розвідка, Lean-менеджмент) на основі сучасних інструментів ризик-орієнтованого управління (автоматизації бізнес-процесів через створення ефективної корпоративної інформаційної системи (КІС), аналізу комплаєнс-ризиків, фінансової діагностики, системи внутрішнього аудиту), що сприятиме удосконаленню стратегічного планування досягнення цільових показників рівня ФБ на основі оптимального поєднання організаційної структури компанії, інфраструктури корпоративного управління та технологій інформаційного забезпечення прийняття рішень з позицій мінімізації фінансових ризиків та з урахуванням принципів адаптивності, гнучкості до зміни умов, своєчасного реагування та ефективності.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у розробленні теоретичних, методичних та практичних положень і рекомендацій, які можуть бути використані при формуванні систем забезпечення ФБ акціонерними товариствами України та враховані державними органами влади при обґрунтуванні відповідних положень регуляторної політики.

Результати наукового дослідження знайшли своє практичне застосування в діяльності:

– Міністерства аграрної політики та продовольства України – при формуванні рекомендацій щодо удосконалення механізму отримання бюджетних коштів та виокремлення умов, через дотримання яких сільськогосподарські товаровиробники матимуть можливість претендувати на

державну допомогу за бюджетною програмою «Фінансова підтримка сільгосподарів-виробників», що може стати основою формування пріоритетних напрямків залучення та розподілу фінансових ресурсів підприємствами акціонерної форми господарювання в галузі АПК з урахуванням ризиковості кожного суб'єкта (довідка № 37-37-16/133 від 03.07.2020 р.);

– Київської торгово-промислової палати – при розробці інструктивних матеріалів щодо аналізу ринків, а також при підготовці аналітичних матеріалів про економічний розвиток регіонів України, при обґрунтуванні пропозицій в аналітичних звітах для окремих компаній (довідка №1708-3/512 від 02.09.2020 р.);

– Департаменту економічного розвитку і торгівлі Закарпатської облдержадміністрації – при розробці Стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років, зокрема при виробленні структури стратегічних та оперативних цілей і завдань щодо покращення регіонального бізнес-середовища в частині розробки індикаторів та детермінантів ФБСП, що може стати основою формування пріоритетних напрямків регіональної політики у сфері розвитку суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання (довідка № 02/620 від 22.09.2020 р.);

– ТОВ «Консалтингова компанія «СІДКОН» – при розробці комплексної системи корпоративної безпеки та вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення системи «Айсберг», що дозволило розширити можливості аналітичних досліджень і розслідувань, які компанія «Сідкон» проводить при розробці заходів щодо створення комплексної централізованої системи безпеки та політик безпеки для своїх клієнтів (довідка №97 від 09.09.2020 р.);

– Приватного акціонерного товариства «ЄВРОКАР» – при розробці матриці ризиків та комплексної системи безпеки компанії, зокрема перелік індикаторів ФБ та факторів впливу на них, а також методичні підходи щодо перевірки контрагентів використані для вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення системи прийняття рішень компанії, та можуть бути враховані в діяльності галузевих об'єднань промислових підприємств для розробки загальних рекомендацій щодо створення комплексної централізованої системи безпеки та політик безпеки для їх учасників (довідка № 173 від 21.09.2020 р.);

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка» при викладанні дисциплін «Фінанси підприємств», «Фінансовий менеджмент» (довідка № 305/08-290 від 02.09.2020 р.), а також Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II при викладанні дисциплін «Фінанси підприємств», «Міжнародні фінанси» та «Міжнародні стандарти фінансової звітності» (довідка № 133-1/UA/2020 від 11.09.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові результати, що виносяться на захист, отримані авторкою особисто і знайшли відображення в опублікованих працях. Внесок авторки в роботах, виконаних у співавторстві, зазначено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові розробки і результати дисертаційної роботи доповідалися на таких міжнародних та всеукраїнських

наукових та науково-практичних конференціях: «Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку в Україні» (м. Київ, 20 вересня 2010 р.); UNITECH'10 (Gabrovo, 19-20 November 2010); «Україна: шляхи формування державно-національної цілісності суспільства та утвердження духовної основи української цивілізації» (м. Ужгород, 21-23 жовтня 2010 р.); «Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки» (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2011 р.); «Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2012)» (м. Харків, 24-26 квітня 2012 р.); «Научная дискуссия: вопросы экономики и управления» (г. Москва, 9 июля 2012 г.); «Теорія та практика управління економічним розвитком» (м. Київ, 22-24 листопада 2012 р.); «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (м. Ірпінь, 4-5 квітня 2013 р.); «Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (м. Тернопіль, 18-20 квітня 2013 р.); «Легалізація економіки та протидія корупції в системі економічної безпеки держави» (м. Львів, 31 травня 2013 р.); «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (м. Львів, 19-20 вересня 2013 р.); «Управління фінансово-економічною безпекою: інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка» (м. Ялта, 30 вересня-6 жовтня 2013 р.); LXX наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів Національного транспортного університету (м. Київ, 28 листопада 2013 р.); «Актуальні проблеми фінансово-кредитної системи України» (м. Ужгород, 26-27 лютого 2014 р.); «Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни» (м. Полтава, 13-14 травня 2014 р.); «Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Львів, 15-16 травня 2014 р.); «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький, 2-4 жовтня 2014 р.); «Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки» (м. Полтава, 9 жовтня 2014 р.); III «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки» (м. Черкаси, 27-28 березня 2015 р.); «Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України» (м. Ужгород, 23-25 квітня 2015 р.); «Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Львів, 15-16 травня 2015 р.); «Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2015)» (м. Харків, 21-22 травня 2015 р.); «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (м. Львів, 24-25 вересня); «Social Innovations: Theoretical and Practical Insights (SOCIN 2015)» (Vilnius, 24-25 September 2015); «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький – Яремче, 8-10 жовтня 2015 р.); «Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні» (м. Львів, 19-21 листопада 2015 р.); «Безпековий, політичний, економічний та гуманітарний виміри сучасного етапу європейської та євроатлантичної інтеграції України» (м. Ужгород, 5 грудня

2015 р.); «Economics, science, education: integration and synergy» (Bratislava, 18-21 January 2016); «Економічна безпека України: стан, проблеми та перспективи» (м. Львів, 22 квітня 2016 р.); «Виклики та перспективи економічного розвитку в умовах міжнародного співробітництва: європейський досвід» (м. Берегово, 6-7 травня 2016 р.); «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (Хмельницький – Кам'янець-Подільський, 6-8 жовтня 2016 р.); «Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного бізнесу» (м. Ужгород, 27 жовтня 2016 р.); «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти» (м. Ужгород, 23 листопада 2016 р.); “Building Bridges between Business Research and Industry Needs” (17-18 February, 2017, Tetovo, Republic of Macedonia); «Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат» (м. Київ, 16-17 березня 2017 р.); «Фінансово-кредитна система: вектор розвитку» (м. Ужгород, 26 квітня 2017 р.); «Фінансово-кредитна система: вектор розвитку» (м. Ужгород, 26 квітня 2018 р.); «Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 13-14 вересня 2018 р.); «Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів» (м. Берегове, 17-18 травня 2019 р.); «Активізація перспективного розвитку економіки країни та її регіонів» (м. Ужгород, 15 лютого 2019 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції» (м. Ужгород, 16 квітня 2020 р.); «Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом» (м. Ужгород, 28-29 квітня 2020 р.).

Публікації результатів дослідження. Основні положення, висновки й результати дослідження опубліковано у 81 науковій праці, у тому числі: 1 одноосібна монографія, розділи у 6 колективних монографіях, 24 статті у наукових фахових виданнях України (з них 4 статті у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science), 6 статей у наукових періодичних виданнях інших держав, 41 наукова праця апробаційного характеру, 3 публікації, які додатково відображають результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць за темою дисертації становить 63,25 ум. друк. арк., з яких особисто автору належить 50,90 ум. друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 570 сторінок, основний текст дисертації становить 358 сторінок. Дисертація містить 40 таблиць (з них 11 займають 14 повних сторінок), 63 рисунки (з них 7 займають 7 повних сторінок). Список використаних джерел становить 507 найменувань на 53 сторінках та 11 додатків, які розміщено на 106 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито основні положення наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, а також ступінь їх апробації.

У першому розділі – **«Теоретико-гносеологічні засади фінансової безпеки акціонерних товариств як суб'єктів підприємництва»** – досліджено сутність ФБ суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання та розкрито її місце у системі ФБ країни; систематизовано ідентифікаційні ознаки та специфічні риси, притаманні акціонерній формі господарювання, які генерують ризики й загрози ФБ АТ; охарактеризовано загрози ФБ АТ.

На підставі проведеного контент-аналізу наявних підходів до тлумачення безпеки загалом, підприємництва та суб'єктів господарювання сформовано авторське бачення змістовного наповнення дефініції «фінансова безпека суб'єктів підприємництва», яку запропоновано розглядати через інтегроване вираження сукупності умов і факторів, які забезпечують фінансову рівновагу суб'єкта підприємництва, його стійкість до негативних впливів фінансового середовища, здатність до збереження та нарощення фінансового потенціалу з метою стабільного розвитку в майбутньому.

За результатами сформованих економічною наукою особливостей акціонерної форми організації бізнесу систематизовано ідентифікаційні ознаки та специфічні риси, притаманні акціонерній формі господарювання, які відрізняють її від інших організаційно-правових форм (ОПФ) та створюють сприятливі умови забезпечення чи генерують ризики й загрози ФБ АТ (рис. 1).

Така систематизація дозволила поглибити поняття «фінансова безпека акціонерного товариства» та трактувати його як складову економічної безпеки корпоративної системи, яка відображає рівень гармонізації та захищеності фінансових інтересів учасників корпоративних відносин в АТ від негативного впливу фінансових загроз, здатність його нарощувати фінансовий потенціал, зберігати фінансову стійкість, рівновагу і забезпечувати стабільне зростання у стратегічній перспективі.

Виділення в роботі організаційно-правових, владно-контрольних та фінансово-економічних ознак класифікації АТ дозволило здійснити розподіл видів АТ залежно від стійкості до зовнішніх загроз та рівня ФБ на чотири групи, враховуючи спосіб утворення, розпорошеність структури власності та центри контролю.

На прикладі країн ЄС проаналізовано структуру власності АТ та представлено частку акцій, яка належить генеральним директорам (CEO Holding), інституційним інвесторам (Institutional Holdings) та інсайдерам (Insider Holdings), що дало підстави зробити висновки про вплив на несистематичні фінансові ризики компанії.

В основі необхідності розробки системи ФБ АТ лежать суперечності, які виникають у сфері реалізації фінансових інтересів суб'єктами фінансових відносин.

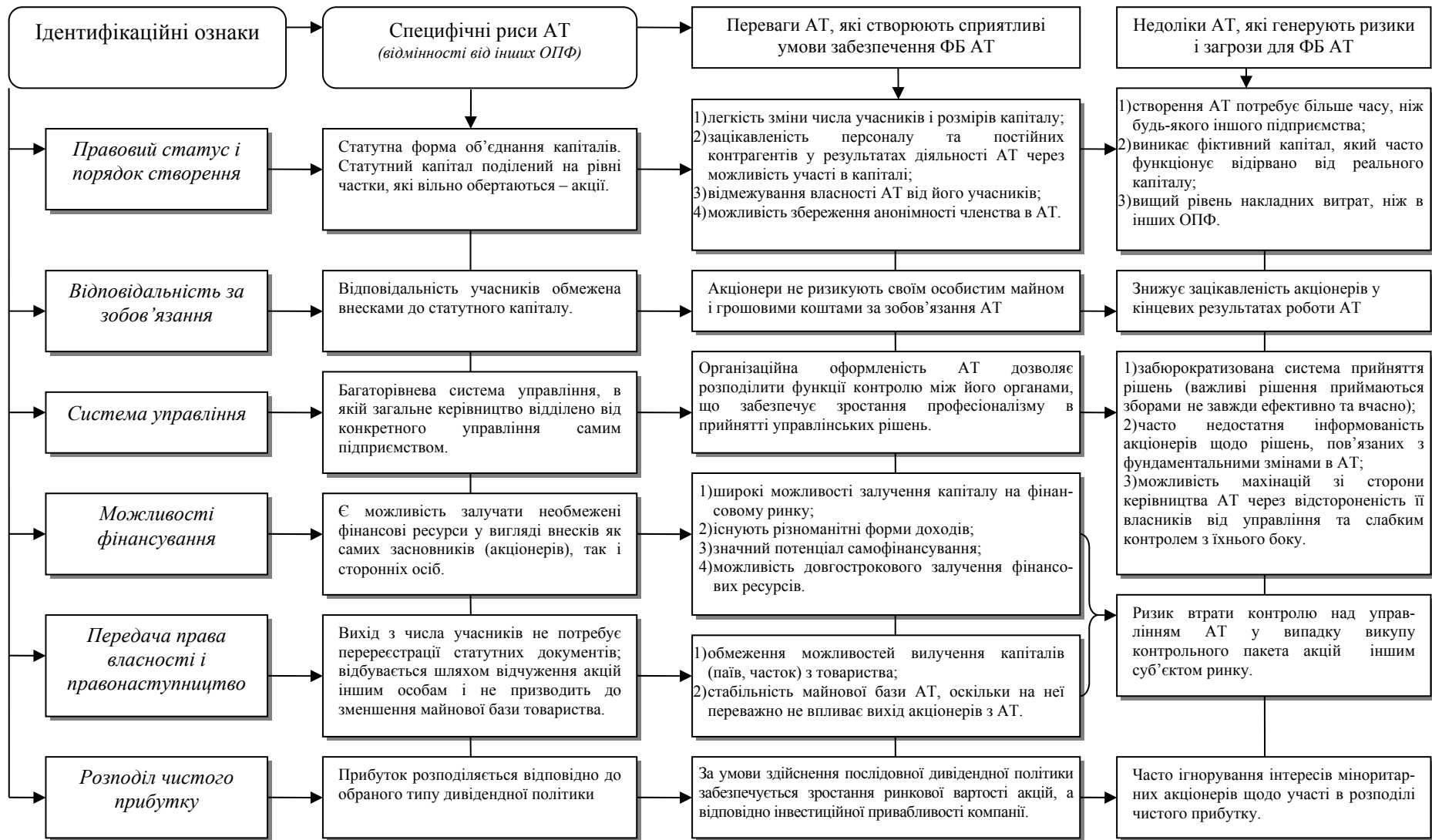

Рис. 1. Ідентифікація специфічних рис, переваг та недоліків акціонерної форми підприємництва з позиції ФБ
Джерело: узагальнено та інтерпретовано авторкою на підставі опрацьованих літературних джерел.

Враховуючи взаємозв'язок ФБ на різних рівнях управління та наявність виділених у роботі функціональних складових досліджуваної категорії, розроблено систему основних національних фінансових інтересів, в якій загальні та специфічні фінансові інтереси АТ вписані в структуру фінансових інтересів суб'єктів підприємництва. Дослідження фінансових інтересів різних груп учасників АТ дало можливість систематизувати форми прояву основних загроз та обґрунтувати місце ФБ АТ у системі національної ФБ через призму взаємозв'язку фінансових інтересів на різних рівнях управління ФБ.

У другому розділі – **«Методологічний базис забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств»** – викладено об'єктивні основи застосування системного підходу до ФБСП акціонерної форми господарювання; розроблено й обґрунтовано структурно-логічну модель системи забезпечення ФБСП акціонерної форми господарювання; обґрунтовано теоретичну конструкцію механізму забезпечення ФБ АТ та деталізовано його компоненти, підсистеми і рівні; виокремлено та досліджено чинники впливу на ФБ АТ.

Необхідність розгляду проблеми ФБ АТ через призму теорії систем у сучасних умовах зумовлена зміною підходів до розуміння сутності економічних процесів і зростанням ролі системно-інтеграційного підходу в наукових дослідженнях.

Окреслено методологічні контури «системного» напряму в дослідженні ФБ, а також визначено систему координат для класифікації та аналізу як існуючих, так і можливих рівнів ФБ АТ. На основі аналізу постулатів системної парадигми обґрунтовано діалектичну сутність системи забезпечення ФБ АТ, яку представлено як відносно стійку в часі та просторі сукупність фінансових відносин, пов'язаних із захистом фінансових інтересів АТ, яка формується під впливом зовнішнього середовища, має внутрішню різноманітність та гносеологічну цілісність.

У межах методологічної схеми дослідження побудовано структурно-логічну модель СЗФБ АТ, схематичне представлення якої з урахуванням положень системної парадигми наведено на рис. 2.

Ця модель визначає напрями дії системи, що представлені у вигляді взаємопов'язаних блоків, які повинні бути чітко відпрацьовані як на рівні держави, так і на рівні самих суб'єктів господарювання акціонерної форми власності. Механізм забезпечення ФБ АТ є найважливішим елементом системи ФБ АТ, оскільки на основі розробленої концептуальної підсистеми через дію суб'єктів забезпечення ФБ забезпечується захист об'єктів від ідентифікованих ризиків і загроз.

Під механізмом у дисертаційній роботі розуміється сукупність чітко визначених дій суб'єктів забезпечення ФБ зі створення надійних умов гарантування захисту об'єкта ФБ від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. У дисертації виділено основні компоненти механізму забезпечення ФБ АТ через призму трьох підсистем: методологічної, функціональної та організаційної.

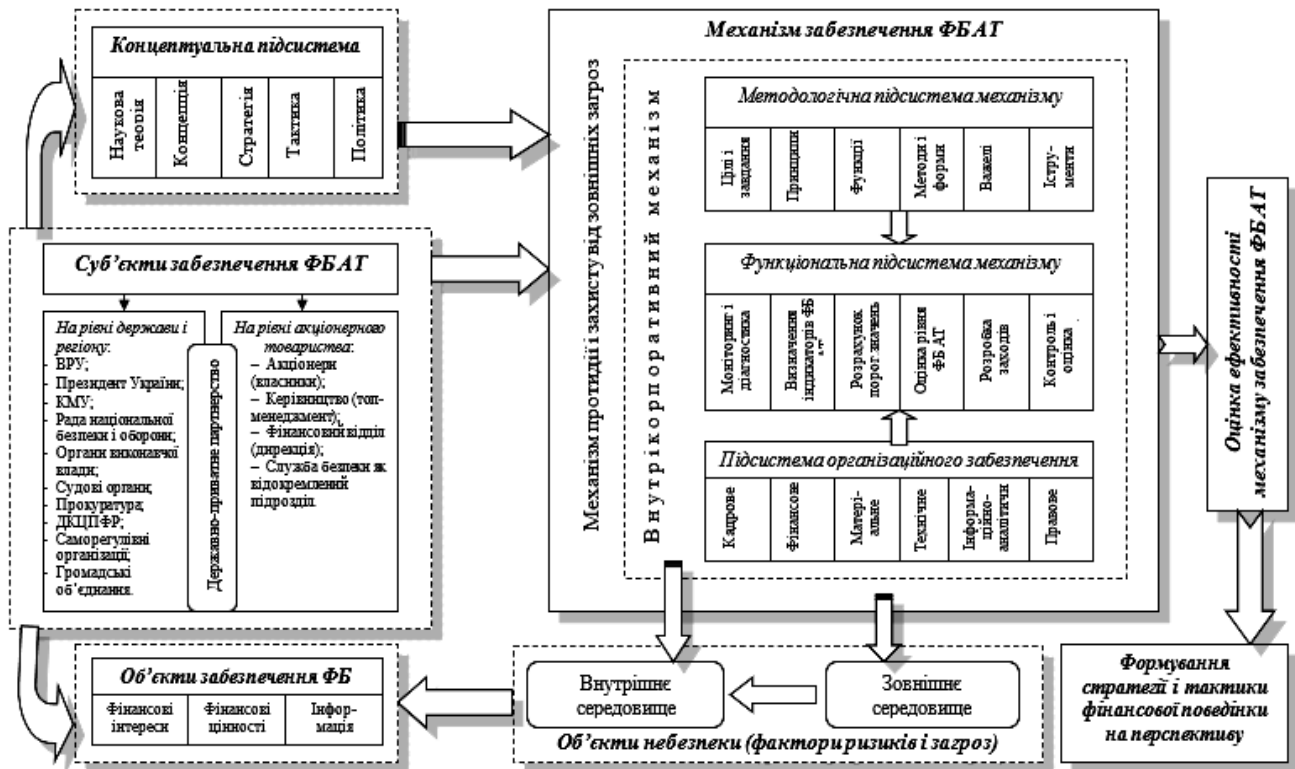

Рис. 2. Структурно-логічна модель системи забезпечення ФБСП акціонерної форми господарювання

Джерело: власна розробка авторки.

На основі виділених у дисертаційній роботі чотирьох рівнів безпеки (мега-, макро-, мезо- й мікрорівні) систематизовано перелік чинників впливу на ФБ АТ через призму зовнішнього та внутрішнього середовища. Це дало можливість деталізувати ризики і загрози для ФБ АТ та поділити їх на 4 групи: 1) які генеруються зовнішнім середовищем і пов'язані з рівнем ФБ держави загалом; 2) впливають із відносин між АТ і державою; 3) внутрішньокорпоративні загрози й дестабілізуючі чинники; 4) протиправна діяльність третіх осіб (конкурентів, організованих злочинних структур і приватних осіб).

У третьому розділі – «**Детермінанти зовнішнього середовища в системі фінансової безпеки акціонерних товариств**» – розкрито макроекономічні виклики та загрози регулятивного середовища ФБ АТ; здійснено оцінювання впливу галузевих чинників на ФБ АТ з урахуванням світового досвіду; охарактеризовано особливості державного впливу на ФБ АТ через регулювання фондового ринку.

Дослідження макроекономічного та регулятивного середовища як зовнішніх чинників впливу на ФБ АТ показало, що ФБ АТ в Україні в сучасних умовах перебуває під впливом низки макроекономічних загроз, серед яких: зростання боргової залежності держави, недосконалість бюджетної політики, тінізація економіки, значний рівень корумпованості усіх ланок фінансової системи. Це підтверджують результати аналізу динаміки міжнародних індексів, а саме Індексу глобальної конкурентоспроможності (*GCI*), Індексу сприйняття корупції (*CPI*) та Індексу економічних свобод (*IEF*).

Аналіз динаміки значень *IEF* України впродовж 1995-2019 років показав, що за весь час Україна постійно перебувала в категорії держав із пригніченими економічними свободами. З десяти складових індексу тільки дві, починаючи з 2008 року, набули значення понад 80 балів, яке відповідає найвищому рівню – це індекс свободи торгівлі (81,2) та індекс податкового навантаження (81,1). Натомість інші складові (індекси фінансової, монетарної, інвестиційної свобод, індекс свободи бізнесу та індекс захисту прав власності) є значно нижчими. На основі досліджень міжнародних індексів встановлено, що макросередовище з позиції ФБ АТ характеризується такими ознаками: фінансовий сектор є слабким та нерозвиненим, з активним втручанням держави в діяльність фінансових установ; наявний низький рівень інвестиційної свободи, що є наслідком складності та неоднозначності українського законодавства, а також слабого правового захисту інвесторів. Стабільно низькі значення індексів є негативним чинником для інвестиційного клімату України, свідчить про неефективність дій уряду у сфері інвестиційної політики та небажання або неможливість з боку держави впливати на ситуацію у країні. Перманентно залишаються невирішеними проблеми корупції, недостатнього розвитку фінансових ринків, недовіри бізнесу до судової системи, нестабільності фінансової системи, складності податкового адміністрування тощо, які потребують системного підходу до їх розв'язання.

Вплив галузевих факторів доведено на основі вибірки АТ, які функціонують у 94 видах економічної діяльності у 30 європейських державах. Із загальної вибірки 60 % становлять компанії Великої Британії, Швеції, Польщі, Німеччини та Франції. Більше ніж 25 % компаній функціонує у сфері інвестиційної діяльності та управління активами, комп'ютерних послуг, програмного забезпечення, операцій та послуг із нерухомістю, виробництва обладнання, бізнес-побутових послуг та біотехнологій. На основі аналізу індикаторів ФБ, у ролі яких вибрано: β -показник, частка власного капіталу у структурі джерел фінансування, частка позикового капіталу, співвідношення позикового до власного капіталу, показники ефективності дивідендної політики, рентабельність власного капіталу (ROE), ринкова капіталізація компаній у галузі та волатильність акцій на біржі – визначено галузі, в яких компанії мають найвищий та найнижчий рівень ФБ за середньозваженим значенням інтегральних індексів, розрахованих з урахуванням вагових коефіцієнтів. Так, найвищий рівень ФБ ідентифіковано в АТ, які функціонують у секторах будівництва приватних будинків, телерадіомовлення, перестраховування, хімічної промисловості (диверсифікованої). Банківські грошові центри та оптова торгівля продуктами харчування, навіть з урахуванням показників-стимуляторів, займають найбільш ризиковий сегмент, оскільки середньозважені значення інтегральних індексів знаходяться на найнижчому рівні.

У процесі дослідженні впливу галузевих чинників на ФБ АТ доведено, що сила їхнього впливу визначається такими аспектами – рівнем доданої вартості галузі у ВВП країни, наявністю пільгових програм фінансування з боку держави, привілейованого доступу до дешевих ресурсів та належністю до

інтегрованих корпоративних структур (холдингу, концерну, кластеру) з наближеністю до органів влади та можливістю лобіювання власних інтересів. Встановлено, що для тих секторів економіки, де генерується вища частка доданої вартості, загрози й ризики системного характеру не будуть настільки суттєвими, як для інших видів діяльності. Україна має найвищий серед європейських країн показник доданої вартості у відсотках до ВВП саме в аграрному секторі (первинному секторі економіки). Незважаючи на зменшення цього показника з 12 % у 2015 році до 9 % у 2019 році, він залишається на високому рівні. З одного боку, це вказує на вищий рівень захисту від системних ризиків компаній у цій галузі, проте, з іншого боку, підкреслює сировинний характер вітчизняної економіки.

На основі моделі часткової рівноваги AGMEMOD досліджено вплив державної фінансової підтримки на фінансову стабільність компаній аграрного сектору економіки України. У більшості випадків модель засвідчила позитивний вплив на показники операційної діяльності АТ. Однак було встановлено, що 55 % ринку тваринництва тримають ПАТ «Миронівський хлібопродукт», ПАТ «Укрлендфармінг», які разом з ТОВ «Агро-Овен» та ТОВ «Комплекс Агромарс» у 2019 році поглинали щомісяця в середньому 44 % державної підтримки. Концентрація обсягів державного фінансування у кількох учасників ринку створює загрози нерівномірних фінансових можливостей для інших суб'єктів сектору. Зроблено висновок про необхідність зміни підходів до фінансової підтримки агросектору, а саме акцент слід робити на стимулюванні науково-дослідних розробок у цій сфері, що нівелює ризики нерівномірного перерозподілу державних коштів серед компаній.

Аналіз існуючих процесів регулювання діяльності АТ на фондовому ринку в Україні вказує на недостатність та неефективність дій контрольно-регулюючих органів щодо впливу держави на стан ФБ АТ. Підтвердженням цього висновку є те, що переважна більшість вітчизняних АТ формально присутні на зазначеному ринку та не залучають у необхідних обсягах капітал для свого розвитку через механізм випуску та обігу цінних паперів. Регулятивні дії НКЦПФР, зокрема щодо посилення вимог для внесення та перебування цінних паперів у біржовому реєстрі організаторів торгівлі, а також підвищення вимог до емітентів та організаторів торгів з метою підвищення прозорості біржового сегмента протягом останніх років призвели до зменшення обсягів реєстрації випусків акцій, обсягів торгів на біржовому та позабіржовому ринках, а відповідно загального обсягу капіталізації емітентів. Доведено, що вирішення проблеми докапіталізації лістингових компаній та фондового ринку загалом залежить від врегулювання двох основних питань, які є взаємопов'язаними: підвищення рівня ефективності державного регулювання з метою стимулювання активності торгів пайовими цінними паперами через довіру до ринку; підвищення рівня ефективності фінансового та КУ в АТ з метою досягнення лістингових вимог.

У четвертому розділі – **«Рівень фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні»** – висвітлено тенденції та умови функціонування акціонерних товариств в Україні; обґрунтовано методичні положення з інтегрального оцінювання рівня ФБ АТ; здійснено оцінювання рівня ФБ АТ.

У процесі дослідження особливостей функціонування АТ в Україні встановлено, що, незважаючи на привабливість цієї ОПФ з погляду розширених можливостей фінансування, частка її постійно зменшується. Так, якщо у 2000 році частка АТ у загальній кількості всіх юридичних осіб у ЄДРПОУ України становила 4,2 %, то у 2019 році – лише 1,0 %. Хоча кількість економічно активних АТ постійно зменшується, проте помітні структурні зрушення на користь великих АТ (табл. 1) – їхня частка в загальній кількості АТ зросла з 40,6 до 42 %. Позитивна динаміка фінансових показників цієї групи вказує на зростання ефективності їхньої діяльності.

Таблиця 1

Показники діяльності великих та малих АТ в Україні у 2016-2018 роках

Показник	Великі АТ			Малі АТ		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Кількість АТ, од.	6059	5265	4434	8861	7370	6100
у % до підсумку	40,6	41,7	42,0	59,4	58,3	58,0
Чистий дохід від реалізації (ЧД), млрд грн	750,2	985,7	1157,7	13,1	13,9	12,8
Чистий прибуток (ЧП), млрд грн	36,1	54,3	81,7	1,69	5,94	2,53
Активи (А), млрд грн	1115,1	1223,3	1298,4	104,3	89,7	84,5
Власний капітал (ВК), млрд грн	462,5	472,0	508,1	51,5	39,4	32,6
Оборотність активів (ЧД/А), %	67,3	80,6	89,2	12,6	15,6	15,2
Рентабельність активів (ЧП/А), %	3,2	4,4	6,3	1,6	6,6	3,0
Рентабельність власного капіталу (ЧП/ВК), %	7,8	11,5	16,1	3,3	15,1	7,8
Чиста маржа (ЧП/ЧД), %	4,8	5,5	7,1	12,9	42,5	19,8

Джерело: розраховано авторкою за даними ДССУ.

У групі великих АТ найбільша їх кількість сконцентрована у промисловості – частка яких становить понад 42 % від загальної кількості суб'єктів, що звітуються. У групі малих АТ основна сфера діяльності – це операції з нерухомим майном (33-35 % від загальної кількості по групі).

На основі оцінювання діяльності комерційних банків (КБ) та страхових компаній (СК) як особливого сектору акціонерного підприємництва встановлено, що протягом останніх років акценти з боку регулятора ставилися на підвищення рівня капіталізації установ, підвищення рівня їх надійності та виведення з ринку неплатоспроможних учасників. Проте нині залишаються численні проблеми, які генерують загрози ФБ АТ. Такими проблемами є недовіра до фінансових установ, незадовільна якість кредитного портфеля КБ, операційна неефективність та недосконалість бізнес-моделей СК, відсутність структурованого підходу до побудови КУ та системи внутрішнього контролю.

У роботі встановлено, що немає єдиної методики оцінки ФБ суб'єктів підприємництва, у тому числі акціонерної форми господарювання. Система показників, які вибрані як індикатори для оцінки рівня ФБ, включає 4 групи показників і побудована, зважаючи на визначені авторкою критерії ФБ: 1) стабільний фінансовий стан; 2) узгодженість фінансових інтересів учасників; 3) зростання ринкової вартості підприємства. Схематичне представлення взаємозв'язку індикаторів ФБ та критеріїв ФБ наведено на рис. 3.

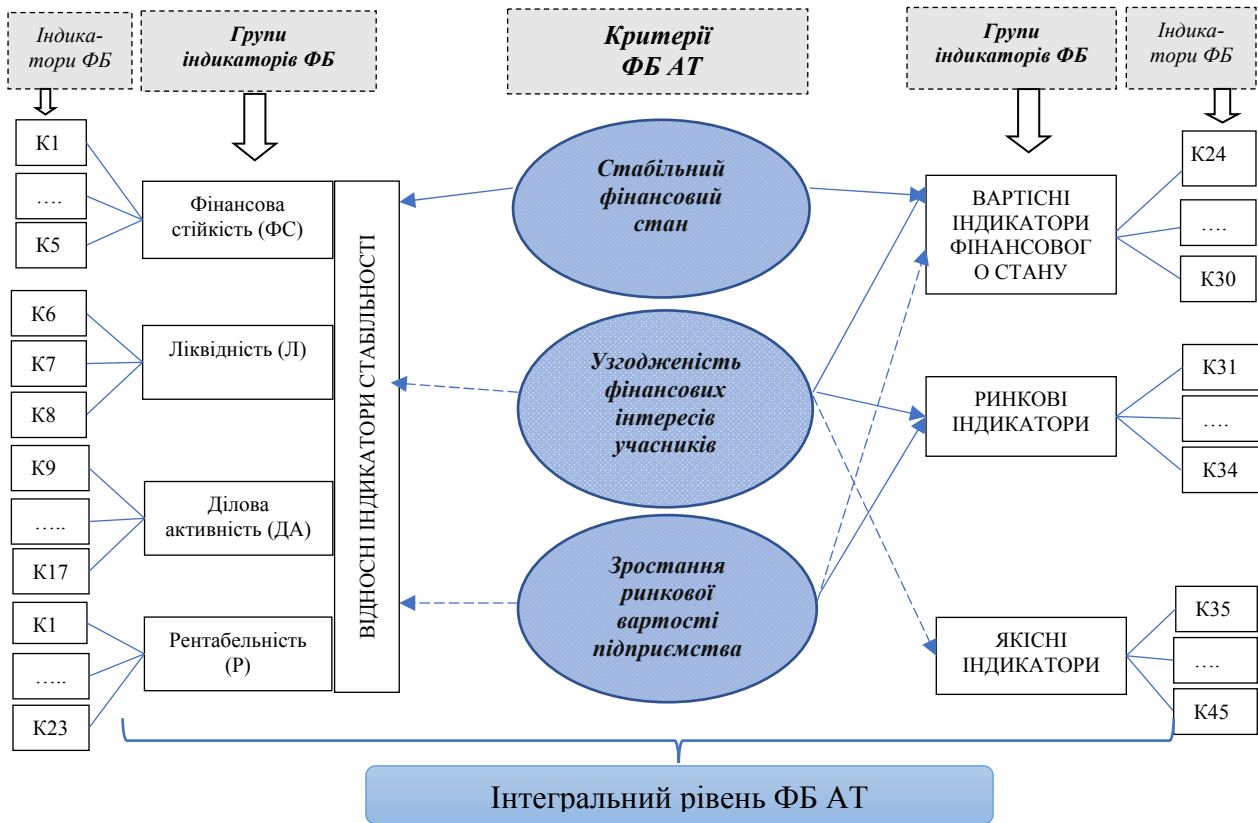

Рис. 3. Взаємозв'язок індикаторів ФБ із критеріями забезпечення ФБ АТ

Джерело: сформовано на основі результатів власних авторських досліджень.

При формуванні системи показників-індикаторів, що складають критеріальну базу оцінки рівня ФБ, враховані такі моменти: можливість використання параметрів усіма зацікавленими суб'єктами фінансових відносин; сумісність із чинною системою статистичного обліку (враховують допустиме викривлення фінансової звітності та обмеженість наявної для прийняття рішень інформації); врахування у процесі оцінки кількісних і якісних факторів впливу, а також зовнішніх і внутрішніх загроз; простота для використання при поточному моніторингу ФБ.

Для визначення рівня ФБ АТ використано метод штучних нейронних мереж, який передбачав приведення значень множини індикаторів до однієї основи, тобто попередньої нормалізації, коли вектор первинних ознак $[x_1, x_2, \dots, x_n]$ замінюється вектором кодованих значень $[z_1, z_2, \dots, z_n]$. Для кожного індикатора визначено кодоване значення для нейромережі, залежно від діапазону нормативних значень та напряму зміни в динаміці. На підставі розрахунку вхідних параметрів був визначений інтегральний показник рівня ФБ, значення якого знаходиться в діапазоні від 0 (найменше значення) до 5 (найбільше значення): $I_i \in [0; 5]$. Для оцінки рівня досягнення фінансових цілей у роботі використано критерій бажаності Гаррінгтона. Шкала Гаррінгтона має універсальне застосування і будується від нуля до одиниці на основі експоненційної трансформації часткових показників.

На основі категоризації оцінок виділено п'ять рівнів ФБ (дуже високий, високий, прийнятний, критичний та надкритичний). Такий поділ відповідає

стратегічно-цільовому підходу, оскільки відображає рівень досягнення стратегічно важливих фінансових цілей та ефективності системи ФБ АТ загалом.

Враховуючи, що найбільша кількість АТ функціонує саме в промисловій сфері в Україні, то для оцінки рівня ФБ було вибрано АТ реального сектору, акції яких протягом тривалого періоду склали основу індексу ПФТС та мали найбільший попит на біржовому ринку України за обсягом виконаних біржових контрактів протягом 2015-2019 років. Результати розрахунку рівня ФБ вибраних АТ із застосуванням методу штучних нейронних мереж за період 2009-2018 роки наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку рівня ФБ АТ в Україні із застосуванням методу штучних нейронних мереж за період 2009-2018 рр.

Назва та код АТ у біржовому списку	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Середньо річне значення
ПАТ «Мотор Січ» (MSICH)	4,83	4,25	3,00	4,17	3,67	3,33	4,08	2,83	4,17	2,83	3,72
ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (KVBZ)	2,83	4,92	4,42	3,00	2,75	2,75	2,58	3,92	4,67	4,42	3,67
ПАТ «Укрнафта» (UNAF)	2,67	4,08	3,83	2,83	3,50	3,92	2,00	1,42	3,29	2,67	3,02
ПАТ «Укртелеком» (UTLM)	4,17	3,54	3,75	4,00	2,58	3,17	2,58	2,50	2,67	2,92	3,19
ПАТ «Центренерго» (SEEN)	1,88	4,00	2,92	3,00	2,67	2,25	2,33	3,42	4,00	4,00	3,05
<i>Сер. знач. по групі вибірки</i>	<i>3,28</i>	<i>4,16</i>	<i>3,58</i>	<i>3,40</i>	<i>3,03</i>	<i>3,08</i>	<i>2,71</i>	<i>2,90</i>	<i>3,76</i>	<i>3,37</i>	<i>3,33</i>

Джерело: результати власних авторських розрахунків.

Визначено, що рівень ФБ підприємств коливався протягом 2009-2018 років, що підтверджує значення розрахованого інтегрального показника рівня ФБ. Найнижче середнє значення інтегрального рівня ФБ усіх досліджуваних АТ зафіксовано у 2015 році, а найвище – у 2010 році. Серед досліджуваних підприємств найвище середнє значення рівня ФБ мало ПАТ «Мотор Січ».

Встановлено, що в розрізі років статус «дуже високий рівень ФБ» (значення інтегрального показника вище 4,1) найчастіше був ідентифікований у ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (5 разів), у ПАТ «Мотор Січ» (4 рази), та

1 раз в ПАТ «Укртелеком». Високий рівень ФБ був досягнутий 5 разів у ПАТ «Укрнафта» та по 4 рази у ПАТ «Укртелеком» та ПАТ «Центренерго».

Для цілей рейтингування досліджуваних підприємств за рівнем ФБ розраховано середньозважене значення частоти появи показника від найвищого до найнижчого рівня ФБ з урахуванням вагових коефіцієнтів важливості рівнів за формулами:

$$R = \sum_{j=1}^n w_j k_j, \quad (1)$$

де k_j – значення частоти появи показника; w_j – вагові коефіцієнти.

$$\sum_{j=1}^n w_j = 1. \quad (2)$$

Результати розрахунку наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Ранжування АТ за рівнем ФБ за період 2009-2018 рр.

Код АТ	Вагове значення (w_j) / Частота (кількість повторень) (k_j)					Середньозважене значення частоти з урахуванням вагових коефіцієнтів (R_j)	Рейтинг у локальному списку
	0,4	0,3	0,2	0,1	0,0		
	ДВ	В	П	К	Н		
MSICH	4	3	3	0	0	3,1	1
KVBZ	5	0	5	0	0	3	2
UTLM	1	4	5	0	0	2,6	3
UNAF	0	5	3	2	0	2,3	4
CEEN	0	4	5	1	0	2,3	4

Джерело: результати власних авторських розрахунків.

Результати розрахунків підтвердили першість позиції ПАТ «Мотор Січ» за рівнем ФБ. Другу позицію у сформованому рейтингу зайняв ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», третю – ПАТ «Укртелеком» і четверту позицію ПАТ «Укрнафта» та ПАТ «Центренерго». Така методика ранжування дозволяє порівнювати компанії між собою та визначати напрями для коригування фінансової стратегії розвитку на перспективу.

У п'ятому розділі – **«Концептуальний базис формування системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні»** – обґрунтовано необхідність врахування міжнародних стандартів у процесі забезпечення ФБ та управління ризиками АТ; запропоновано до використання адаптаційний механізм як основу організаційних засад створення комплексної системи ФБ АТ; обґрунтовано концептуальні засади забезпечення ФБ АТ в Україні.

Доведено, що існуюче нормативно-правове регулювання щодо впровадження міжнародних стандартів у діяльність АТ регламентує насамперед порядок розкриття регулярної інформації та складання фінансової звітності АТ, регулювання ринку капіталів та вдосконалення корпоративного управління. Результатами впровадження міжнародних стандартів, які посилюють рівень ФБ АТ, повинні бути удосконалення: 1) розкриття регулярної фінансової інформації через забезпечення ефективного впровадження МСФЗ на всіх АТ та подання фінансової звітності в уніфікованому електронному форматі iXBRL, що дозволить суб'єктам звітування виключити дублювання при поданні фінансової звітності регуляторам та формувати якісну фінансову звітність, а для регуляторів забезпечить швидкість і автоматичність обробки й аналізу фінансової звітності, своєчасне виявлення ризиків та оперативне реагування на них; 2) регулятивного середовища через імплементацію міжнародних стандартів IAIS, IOPS та IOSCO, а також вимог актів ЄС, у тому числі Solvency II, MAR та MAD, CRR та CRD IV, BRRD; 3) корпоративного управління через надання можливості створення органів управління двох типів (однорівневих та дворівневих) із наданням права обрання повної або спрощеної моделі корпоративного управління у статуті компанії, а також перехід до ризик-орієнтованої моделі корпоративного управління, яка спрямована на виявлення, моніторинг, контроль та управління ризиками; 4) ризик-менеджменту через адаптацію міжнародних стандартів ISO для розробки національних стандартів у галузі ФБ корпоративних підприємств. Імплементація кращих міжнародних практик з урахуванням вітчизняного досвіду ведення господарської діяльності та особливостей фінансової поведінки власників і топменеджерів АТ дозволить створити ефективну систему КУ, яка забезпечить стійкість до ризиків, підвищить рівень ФБ АТ та сприятиме підвищенню ринкової вартості бізнесу.

Запропоновано організаційні засади формування СЗФБ АТ, які на основі синтезу теорій корпоративного управління, фінансового менеджменту, процесного підходу передбачають побудову адаптаційного механізму з оптимальним поєднанням організаційних, технічних і фінансових заходів попередження і своєчасного реагування на загрози і ризики. У складі механізму запропоновано до використання сучасні методи превентивного захисту (конкурентна розвідка, форензик, фінансовий контролінг та лін-менеджмент), які включають інструменти автоматизації бізнес-процесів через створення ефективної КІС, аналізу комплаєнс-ризиків, фінансової діагностики та моніторингу ФБ, внутрішнього аудиту з одночасним формуванням контуру зворотного зв'язку на предмет відповідності внутрішнім та адаптованим міжнародним стандартам управління ризиками.

Для вирішення поставлених завдань наукового дослідження висунуто та доведено гіпотези, запропоновано базові принципи, що дозволило сформулювати концептуальні засади формування системи забезпечення ФБ АТ в Україні, сформулювати структурно-логічну схему взаємозв'язку положень та гіпотез концепції (рис. 4).

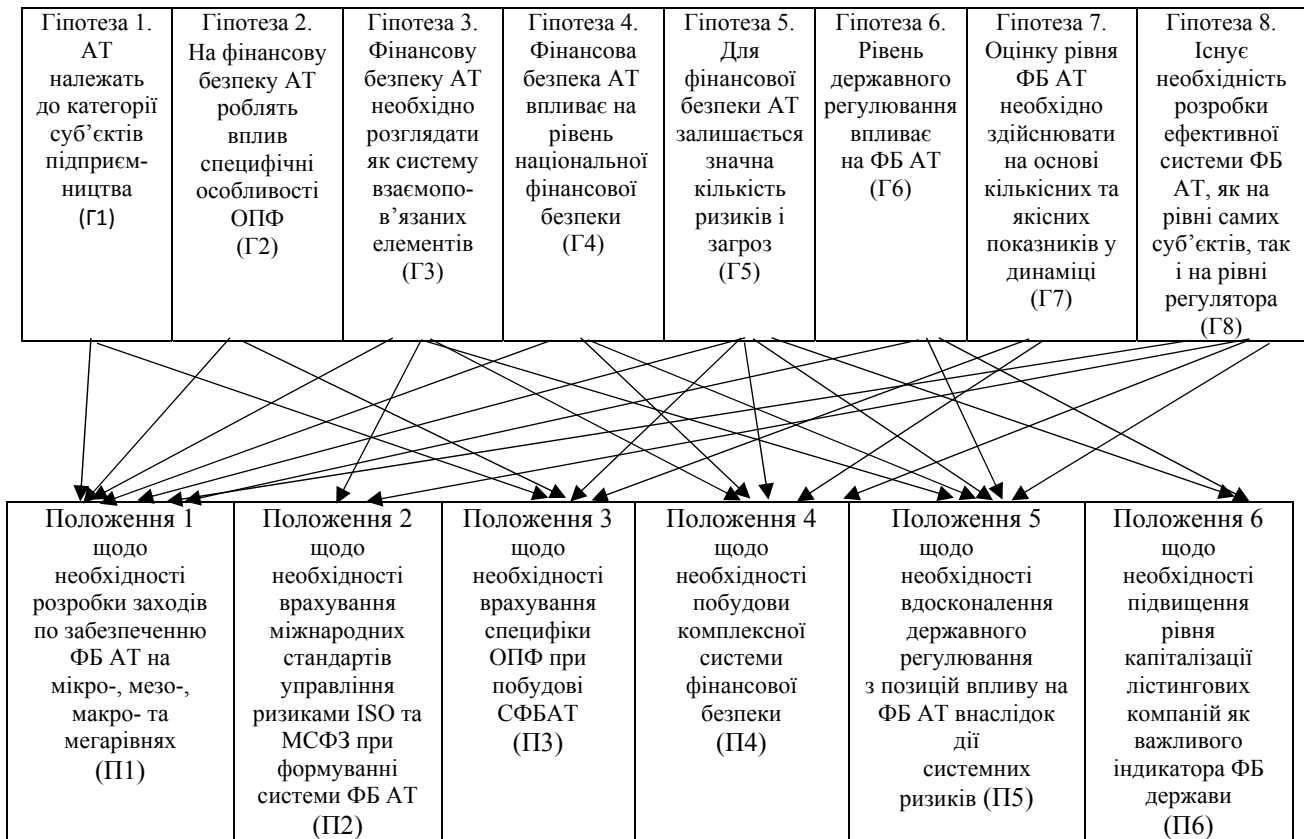

Рис. 4. Структурно-логічна схема зв'язку гіпотез та положень концепції
Джерело: результати власних авторських досліджень.

Реалізація запропонованого в роботі комплексу наведених гіпотез та запропонованих положень дозволила сформулювати концептуальні засади формування системи забезпечення ФБ АТ в Україні (рис. 5).

Доведено, що реалізація концептуальних засад дозволить на рівні компаній: усунути дисбаланси, які можуть виникнути як унаслідок реалізації невиваженої стратегії управління АТ в частині фінансової, операційної та інвестиційної діяльності, так і під впливом дії багатьох зовнішніх чинників; запровадити систему моніторингу за фінансовою рівновагою, стійкістю та ринковою вартістю АТ, зокрема для відсікання ризиків рейдерських атак; знизити фінансові ризики та вартість фінансових ресурсів шляхом застосування сучасних інструментів забезпечення ФБ.

Для успішного забезпечення ФБ на загальнодержавному рівні вона сприятиме: вдосконаленню інституційної структури системи ФБ шляхом впровадження правової регламентації діяльності недержавних суб'єктів сектору безпеки; удосконаленню системи підтримки прийняття рішень на основі прозорості, доступності та достовірності даних на інформаційних платформах регуляторів та недержавних суб'єктів ринку безпеки; збільшенню рівня капіталізації та ліквідності фондового ринку через покращення рівня ФБ АТ; удосконаленню механізмів захисту прав інвесторів, посиленню ефективності системи державного регулювання та нагляду на фондовому ринку; створенню сучасної системи управління системними ризиками та забезпечення фінансової стабільності.

Рис. 5. Концептуальні засади формування системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні
Джерело: власна розробка та узагальнення результатів авторських досліджень.

Розроблені концептуальні засади базуються на новому науковому підході до пошуку шляхів формування ефективної системи забезпечення ФБ АТ в Україні, реалізація яких у підсумку сприятиме формуванню ефективних механізмів забезпечення ФБ АТ, посиленню рівня їх захисту від системних ризиків, вдосконаленню корпоративного управління та дозволить створити основу для підвищення рівня капіталізації фондового ринку через покращення рівня ФБ АТ.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої науково-прикладної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних і методичних основ формування системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні та розробленні рекомендацій щодо її ефективного функціонування. Основні висновки та результати, одержані в процесі дослідження, полягають у такому.

1. На засадах термінологічного принципу розкриття ФБ АТ удосконалено поняттєво-термінологічний апарат теорії фінансів та поглиблено тлумачення сутності понять «фінансова безпека суб'єкта підприємництва», «фінансова безпека акціонерного товариства», «система забезпечення фінансової безпеки», «механізм забезпечення фінансової безпеки». Отримані результати дали змогу встановити взаємозв'язок і субординацію категорій, їх місце в поняттєвому апараті проведеного дослідження, а також розвинути наукове підґрунтя для розробки методичних та прикладних положень.

2. На основі результатів систематизації ідентифікаційних ознак та специфічних рис, притаманних акціонерній формі господарювання, виділено її переваги та недоліки, які впливають на ФБ АТ, що дозволило виділити категорію ФБ АТ в окремий напрям дослідження та запропонувати авторське трактування поняття «фінансова безпека акціонерного товариства» як складову економічної безпеки корпоративної системи, яка відображає рівень гармонізації та захищеності фінансових інтересів учасників корпоративних відносин в АТ від негативного впливу фінансових загроз, здатність його нарощувати фінансовий потенціал, зберігати фінансову стійкість, рівновагу і забезпечувати стабільне зростання у стратегічній перспективі.

3. Обґрунтовано теоретичний базис варіативності фінансових інтересів як об'єкту захисту в системі забезпечення ФБ АТ у частині виявлення форм прояву основних загроз цим інтересам, що дозволило визначити місце ФБ АТ у системі національної ФБ через призму взаємозв'язку фінансових інтересів на різних рівнях управління та виділених функціональних складових ФБ.

4. На основі базових положень системно-інтеграційної теорії, побудовано структурно-логічну модель системи ФБСП акціонерної форми господарювання, яка розкриває внутрішню різноманітність та гносеологічну цілісність сукупності взаємопов'язаних елементів (концептуальна підсистема, суб'єкти і об'єкти забезпечення ФБ, об'єкти небезпеки, механізм забезпечення ФБ), враховує вплив зовнішнього середовища та наявність зворотного зв'язку. Основними

критеріями ФБ АТ визначено: стабільний фінансовий стан, узгодженість фінансових інтересів учасників, зростання ринкової вартості АТ.

5. Доведено, що одним з центральних елементів СЗФБ АТ є механізм її забезпечення, який структурно представлено у вигляді трьох взаємопов'язаних підсистем (методологічної, функціональної та організаційної) та враховує принцип гнучкості і адаптивності системи ФБ. Обґрунтовано сутнісні характеристики підсистем механізму, зокрема встановлено, що методологічна підсистема включає базові елементи (цілі і завдання, принципи, функції, методи, важелі, інструменти забезпечення ФБСП). Функціональна підсистема складається з трьох блоків – управління загрозами, фінансового моніторингу та оперативного реагування, які включають діагностичні, розрахунково-аналітичні процедури, розробку конкретно-дієвих заходів та контроль за їх реалізацією. Підсистема організаційного забезпечення визначає здатність забезпечити ФБ через наявність інформаційного, кадрового, технічного, матеріального, фінансового та правового забезпечення.

6. Здійснено систематизацію чинників впливу на ФБ АТ, яка враховує ієрархію рівнів ФБ (мега-, макро-, мезо- та мікрорівні) та середовища їх виникнення (зовнішні та внутрішні), що дає можливість науково обґрунтовувати передумови виникнення ризиків та загроз ФБ АТ і прогнозувати вектор подальшої зміни конфігурації системи ФБ відповідно до стратегічних цілей. Виявлено взаємозалежності та суперечності в сутнісних характеристиках категорій «ризик», «небезпека», «загроза» з метою представлення взаємозв'язку цих понять із можливими негативними наслідками для ФБ АТ. Це дало можливість деталізувати ризики і загрози для ФБ АТ та поділити їх на 4 групи: залежно від впливу зовнішнього середовища (макроекономічні, регіональні, галузеві); які впливають із відносин із державою (регуляторні); внутрішні загрози (корпоративні й індивідуальні); загрози протиправної діяльності третіх осіб.

7. Визначено, що ФБ АТ в Україні в сучасних умовах перебуває під впливом низки макроекономічних викликів та загроз регулятивного середовища, серед яких – зростання боргової залежності держави, недосконалість бюджетної політики, тінізація економіки, значний рівень корумпованості всіх ланок фінансової системи. Це підтверджують результати аналізу динаміки Індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI), Індексу сприйняття корупції (CPI) та Індексу економічних свобод (IEF). Порівняно із середньосвітовим значенням, а також Польщею та Білоруссю Україна протягом 1995-2019 років постійно перебувала в категорії переважно невірних держав із пригніченими економічними свободами. З десяти складових індексу IEF тільки дві складові, починаючи з 2008 року, набули значення більше 80 балів, яке відповідає найвищому рівню – це індекс свободи торгівлі (81,2) та індекс податкового навантаження (81,1). Натомість інші складові індексу (індекси фінансової, монетарної, інвестиційної свобод, індекс свободи бізнесу та індекс захисту прав власності) є значно нижчими від усіх європейських держав. Стабільно низькі значення індексів є негативним чинником для інвестиційного клімату України та не сприяють розвитку фондового ринку та зростанню рівня його капіталізації.

8. Доведено, що ФБ АТ залежить від впливу галузевих факторів, який визначається наявністю пільгових програм фінансування з боку держави, привілейованого доступу до дешевих ресурсів та належністю до інтегрованих корпоративних структур із наближеністю до органів влади та можливістю лобіювання власних інтересів. Удосконалено науковий підхід до оцінки впливу галузевих чинників на рівень ФБ АТ на основі моделі часткової рівноваги «AGMEMOD», який, на відміну від існуючих, враховує прогностичні наслідки змін державної фінансової підтримки галузей національної економіки для ФБ АТ. Вплив галузевих факторів доведено за основі вибірки із АТ, які функціонують у 94 сферах діяльності різних європейських країн, серед яких 60 % представлено з Великої Британії (18 %), Швеції (12 %), Польщі (10 %), Німеччини (10 %) і Франції (10 %). Визначено галузі, в яких компанії мають найвищий та найнижчий рівень ФБ за середньозваженим значенням інтегральних індексів, розрахованих з урахуванням вагових коефіцієнтів.

9. Встановлено, що державне регулювання фондового ринку має вплив на ФБ лістингових АТ. Виокремлено проблеми, пов'язані з відсутністю ефективної системи контролю та належного захисту прав власників акцій, повільним розвитком фінансової інфраструктури, низькою часткою організованого фондового ринку, що сприяє маніпулюванню ціноутворенням корпоративних цінних паперів, відсутністю розвиненої біржової та надійної депозитарної систем. Наслідками неефективної депозитарної системи обліку можуть бути втрати систем реєстру в підприємницьких структурах реєстраторів, розкрадання акцій у депозитарних установах (депозитаріях, установах зберігачів), а також внесення недостовірних відомостей до системи депозитарного обліку цінних паперів з метою концентрації третіми особами контрольного пакета акцій підприємств, що, у свою чергу, сприяє зниженню рівня фінансової стійкості АТ.

10. На основі дослідження особливостей функціонування АТ в Україні встановлено, що кількість АТ постійно зменшується, попри привабливість цієї ОПФ з погляду можливостей мобілізації коштів на ринках капіталу. Так, з 2000 по 2019 роки їх кількість скоротилася на 21 тис. суб'єктів, або на 60 %. На початку 2019 року частка великих АТ у загальній кількості економічно активних акціонерних підприємств становила 42 %, тоді як малих АТ – 58 %. В Україні рівень розвитку суб'єктів акціонерної форми господарювання значно різниться за регіонами, а також на субрегіональному рівні, та за галуззю. Перші позиції в рейтингу за рівнем сукупного доходу займають компанії, які функціонують у сфері енергетики, гірничо-металургійного та агропромислового комплексів, що підкреслює сировинний характер української економіки.

11. Доведено, що на нині немає єдиної методики оцінки ФБ підприємства. У роботі запропоновано діагностичний інструментарій оцінювання рівня ФБ АТ, що ґрунтується на: 1) обчисленні сукупності показників, що характеризують фінансовий стан, якість корпоративного управління та ринкову позицію компанії; 2) визначенні інтегрального показника ФБ АТ з використанням штучних нейронних мереж. Такий підхід вирізняється можливістю врахування змін умов функціонування АТ через зміни вхідних параметрів, що надає змогу прогнозувати рівень ФБ АТ в умовах невизначеності та дає можливість

ранжувати компанії за рівнем ФБ і визначити ефективність їхніх систем ФБ з позиції стратегічно-цільового підходу.

12. На основі розробленого аналітичного підходу здійснено оцінювання рівня ФБ ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «Укртелеком», ПАТ «Центренерго», ПАТ «Укрнафта», ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод». Визначено, що рівень ФБ всіх підприємств постійно коливався протягом досліджуваного періоду. Найнижче середнє значення інтегрального рівня ФБ всіх досліджуваних АТ (2,71) зафіксовано у 2015 році, а найвище (4,16) – у 2010 році. Серед досліджуваних підприємств найвище середнє значення рівня ФБ мало ПАТ «Мотор Січ». Статус «дуже високий рівень ФБ» найчастіше був ідентифікований у ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (5 разів), у ПАТ «Мотор Січ» (4 рази) та 1 раз у ПАТ «Укртелеком». Високий рівень ФБ був досягнутий 5 разів у ПАТ «Укрнафта» та по 4 рази у ПАТ «Укртелеком» і ПАТ «Центренерго». З урахуванням вагових коефіцієнтів важливості рівнів сформовано рейтинг підприємств, в якому першу позицію посідає ПАТ «Мотор Січ», другу – ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод», третю – ПАТ «Укртелеком». Причиною цього було падіння внутрішнього попиту. Це спричинило не тільки зниження рівня ФБ АТ, але й падіння реального ВВП, погіршення рівня ФБ держави загалом.

13. Сформульовано науково-практичні рекомендації щодо імплементації міжнародних стандартів у систему забезпечення ФБ АТ в частині управління ризиками, які передбачають складання фінансової звітності, розкриття регулярної інформації, вдосконалення корпоративного управління (КУ) та регулювання ринку капіталів відповідно до європейських норм, що дозволить інтегрувати процес управління ФБ у загальну систему КУ, суттєво знизити вплив зовнішніх і внутрішніх ризиків на рівень ФБ та сприятиме підвищенню ринкової вартості бізнесу. Доведено необхідність адаптації міжнародних стандартів ISO для розробки

14. Запропоновано концептуальні засади формування системи забезпечення ФБ АТ, які презентовано через впорядкування та розвиток відповідного поняттєвого апарату, конкретизацію мети, завдань та принципів розбудови такої системи, розкриття механізмів впливу макроекономічного та регуляторного середовища, що сприятиме формуванню ефективних механізмів забезпечення ФБ АТ, посиленню рівня їх захисту від системних ризиків, вдосконаленню корпоративного управління та дозволить створити основу для підвищення рівня капіталізації фондового ринку через покращення рівня ФБ АТ. Основою реалізації розробленої системи є адаптаційний механізм, складові якого представлені у вигляді методів попередження і своєчасного реагування АТ на будь-які деструктивні впливи (форензик, комплаєнс, конкурентна розвідка, Lean-менеджмент) з використанням сучасних інструментів ризик-орієнтованого управління, що сприятиме удосконаленню стратегічного планування досягнення цільових показників рівня ФБ на основі оптимального поєднання організаційної структури компанії, інфраструктури корпоративного управління та технологій інформаційного забезпечення прийняття рішень з позицій мінімізації фінансових ризиків та з урахуванням принципів адаптивності, гнучкості до зміни умов, своєчасного реагування та ефективності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації: Монографії:

1. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека акціонерних товариств: теоретико-методологічний та практичний аспекти системного підходу: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2020. 306 с. (15 друк. арк.).

2. **Пойда-Носик Н. Н.**, Лийзьо Н. В. Фінансова безпека як основа збалансованого розвитку регіону: дослідження сутності, чинників та індикаторів. *Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів*: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н. В. І. Варцаби. Ужгород, 2018. С. 73–82. (0,70 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито сутність понять «безпека», «фінансова безпека регіону», визначено місце регіональної безпеки в ієрархії рівнів національної економічної безпеки, систематизовано чинники забезпечення фінансової безпеки регіону.* (0,67 друк. арк.).

3. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека акціонерних товариств: сучасний стан та проблеми забезпечення. *Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки*: колективна монографія у 2 т. Дніпропетровськ, 2014. Т. 2. С. 197-206. (0,61 друк. арк.).

4. Пойда-Носик Н. Н. Методологічні аспекти управління економічною безпекою на рівні корпоративного підприємства. *Економічна безпека держави: міждисциплінарний підхід*: колективна монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. С. В. Хлобистова. Черкаси, 2013. С. 394-407. (0,56 друк. арк.).

5. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва як основа їх розвитку: теоретико-методологічний аспект. *Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства*: монографія / за заг. ред. О. В. Кендюхова. Донецьк: ДонНТУ, 2013. Т. 2. С. 105-116. (0,84 друк. арк.).

6. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека акціонерних товариств: сутність та специфічні особливості. *Управління виробничим та інфраструктурним розвитком економічного потенціалу України*: монографія / за заг. ред. д.т.н., проф. В. П. Волкова. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. С. 434-457. (1,40 друк. арк.).

7. **Пойда-Носик Н. Н.**, Бачо Р. Й., Тимчак М. В. Теоретичні основи формування системи та механізму забезпечення безпеки страхового підприємництва. *Регулювання та безпека розвитку страхового підприємництва регіону*: монографія. Ужгород: Говерла, 2012. С. 70-85. (11,39 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито сутність безпеки як умови розвитку економічної системи, обґрунтовано методологічні засади формування системи та механізму забезпечення безпеки страховиків, визначено напрями забезпечення їх фінансової безпеки на регіональному рівні.* (2,91 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України та у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

8. **Пойда-Носик Н. Н.**, Мазютинець Г. В. Застосування штучних нейронних мереж для аналізу рівня фінансової безпеки компаній. *Науковий*

вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2020. Вип. 1 (55). С. 112-117. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *CrossRef*; РІНЦ; *Google Scholar*; НБУ ім. В. І. Вернадського]. (0,56 друк. арк.). Особистий внесок: розроблено перелік індикаторів та удосконалено методику аналізу фінансової безпеки на основі використання штучних нейронних мереж. (0,45 друк. арк.).

9. Poyda-Nosyk, N. N. Financial security of Ukraine in conditions of European integration. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 192-196. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Web of Science*; *Ulrichsweb*; *Уран*; РІНЦ; *Google Scholar*; НБУ ім. В. І. Вернадського]. (0,56 друк. арк.).

10. Poyda-Nosyk N. N., Bacho R. J., Vdovenko N. M. Comparative characteristic of development trends in the Polish and Ukrainian insurance markets: conclusions for Ukraine. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 92–98. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Web of Science*; *Ulrichsweb*; *Уран*; РІНЦ; *Google Scholar*; НБУ ім. В. І. Вернадського]. (0,66 друк. арк.). Особистий внесок: досліджено основні тенденції розвитку та позитивний досвід функціонування страхового ринку Польщі у порівнянні із тенденціями та проблемами розвитку страхового ринку України. (0,46 друк. арк.).

11. Бачо Р. Й., Внукова Н. М., **Пойда-Носик Н. Н.** Оцінка впливу моделей регулювання на розвиток ринків небанківських фінансових послуг країн Європейського Союзу та України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: [зб. наук. пр.]. 2017. № 1 (22). С. 235–245 [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science*, *EBSCO (США)*, *Ulrich's Periodicals Directory (США)*; *Citefactor (США)*; *ResearchBib (Японія)*; *Universal Impact Factor (Австралія)*; *Index Copernicus (Польща)*; Міжнародна пошукова система *Google Scholar*; РІНЦ; НБУ ім. В. І. Вернадського; Загальнодержавна база даних "Україніка наукова"; Український реферативний журнал «Джерело»]. (0,93 друк. арк.). Особистий внесок: виділено якісні та кількісні показники, використання яких при розрахунку сприяли об'єктивній оцінці соціально-економічного стану досліджуваних країн. (0,28 друк. арк.).

12. Bacho R. J., Vdovenko N. M., **Poyda-Nosyk N. N.** Implementation of foreign experience of pre-trial dispute settlement at financial services markets in Ukraine. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2 (10). Ч. 2. С. 85–93. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Web of Science*; *Ulrichsweb*; *Уран*; РІНЦ; *Google Scholar*; НБУ ім. В. І. Вернадського]. (0,99 друк. арк.). Особистий внесок: обґрунтовано необхідність захисту фінансових інтересів у галузі захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг. (0,39 друк. арк.).

13. Poyda-Nosyk N. N. Risks of European integration for financial security of Ukraine. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. № 10 (20). Т. 2. С. 116-118. URL: <http://www.inter-nauka.com/issues/2016/10/1596> (дата звернення 15.10.2020). [міжнародні наукометричні бази: РІНЦ; *Open Academic Journals Index*; *ResearchBib*; *Scientific Indexing Services*; *Turkish Education Index*; *Electronic Journals Library*; *Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky*;

RePEc; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor]. (0,29 друк. арк.).

14. Пойда-Носик Н. Н. Чинники забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2015. Вип. 1 (45). Т. 1. С. 205-208. [фахове видання]. (0,56 друк. арк.).

15. Пойда-Носик Н. Н. Система державного контролю та регулювання корпоративних відносин в Україні та напрями її впливу на фінансову безпеку акціонерних товариств. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки : зб. наук. пр.* 2014. Вип. 28. С. 182-189. [фахове видання]. (0,9 друк. арк.).

16. Пойда-Носик Н. Н. Науково-методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр.* 2013. Вип. 1. Т. 1. С. 288-292. [фахове видання]. (0,66 друк. арк.).

17. Пойда-Носик Н. Н. Особливості функціонування та загрози фінансовій безпеці акціонерних товариств в Україні. *Фінанси України*. 2013. № 11. [фахове видання]. С. 84-99. (0,79 друк. арк.).

18. Пойда-Носик Н. Н. Теоретичні узагальнення сутності та структури економічної безпеки корпоративного підприємства. *Економіка Крима*. Симферополь, 2013. № 1 (42). С. 305-310. [фахове видання]. (0,58 друк. арк.).

19. Пойда-Носик Н. Н. Ефективність функціонування корпоративного сектору в Україні. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2012. № 5. С. 145-154. [фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

20. **Пойда-Носик Н. Н.**, Петришинець Л. В. Фінансовий потенціал акціонерних товариств як умова їх сталого економічного розвитку (методологічний та регіональний аспекти). *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Гірські території: проблеми та перспективи розвитку: зб.наук.пр. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С.Кравців (відп.ред.). Львів, 2012. Вип. 1 (93). С. 164-177. [фахове видання]. (0,76 друк. арк.). Особистий внесок: уточнено поняття фінансового потенціалу АТ. (0,57 друк. арк.).*

21. Пойда-Носик Н. Н. Система забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 1 (13). С. 87-91. [фахове видання]. (0,6 друк. арк.).

22. Пойда-Носик Н. Н. Дослідження теоретичних аспектів сутності фінансової безпеки акціонерного товариства. *Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право*. 2011. Вип. 2. С. 164-171. [фахове видання]. (0,9 друк. арк.).

23. Пойда-Носик Н. Н. Використання системного підходу в управлінні фінансовою безпекою підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2011. Спецвипуск 33. Ч. 3. С. 158-163. [фахове видання]. (0,68 друк. арк.).

24. **Пойда-Носик Н. Н.**, Буковська О. Д. Економічна безпека регіону в контексті транскордонного співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського*

університету. Серія: Економіка. 2011. Вип. 32. С. 61-66. [фахове видання]. (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено зміст категорії «економічна безпека» та розкрито роль економічної безпеки регіону у забезпеченні економічної безпеки держави.* (0,48 друк. арк.).

25. Пойда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль у забезпеченні національної економічної безпеки. *Вісник ЖДТУ. Серія «Економіка».* 2011. № 1 (55). С. 340-342. [фахове видання]. (0,6 друк. арк.).

26. Пойда-Носик Н. Н., Хайнас А. А. Інвестиційна привабливість Закарпатської області. *Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки.* Хмельницький, 2010. № 2. Т. 1 (148). С. 20-24. [фахове видання]. (0,27 друк. арк.). *Особистий внесок: виділено інвестиційну привабливість регіону як характеристику економічної безпеки.* (0,14 друк. арк.).

27. Пойда-Носик Н. Н., Бачо Р. Й. Страхування як важливий елемент фінансової безпеки підприємництва. *Науковий вісник НУ «Львівська політехніка»*: зб. «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». Львів, 2010. № 682. С. 186-190. [фахове видання]. (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано зв'язок страхування з фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва.* (0,2 друк. арк.).

28. Пойда-Носик Н. Н., Ємець Г. О. Поняття, види та напрями боротьби з протиправним поглинанням підприємств. *Економіка розвитку.* 2010. № 4 (56). С. 87-91. [фахове видання]. (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито сутність, причини та підґрунтя процесів недружніх поглинань, акцентовано на сучасних проблемах та ролі держави у сфері боротьби з рейдерством.* (0,42 друк. арк.).

29. Пойда-Носик Н. Н., Ємець Г. О. Дивідендна політика акціонерних товариств. *Ринок цінних паперів України.* 2010. № 3-4. С. 27-32. [фахове видання]. (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито проблеми нарахування та виплати дивідендів з позиції захисту прав акціонерів.* (0,3 друк. арк.).

30. Пойда-Носик Н. Н., Петришинець Л. В. Оцінка ефективності та оптимізація структури капіталу у системі фінансової безпеки підприємства. *Фінанси України.* 2010. № 10. С. 100-112. [фахове видання]. (0,72 друк. арк.). *Особистий внесок: доведено взаємозв'язок ефективності структури капіталу та фінансової безпеки підприємства.* (0,5 друк. арк.).

31. Пойда-Носик Н. Н., Петришинець Л. В. Управління вартістю та структурою капіталу підприємства як елемент фінансової безпеки. *Фінанси України.* 2010. № 6. С. 117-124. [фахове видання]. (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито теоретичні аспекти визначення вартості і структури капіталу підприємства та особливостей управління ними з метою забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.* (0,3 друк. арк.).

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав :

32. Poyda-Nosyk N. N., Zhuravlyova I., Lelyuk S. The methodology and empirics of enterprises finance security. *Economics and Working Capital: Science Journal.* London, 2019. Issues 1-2. P. 48–52 (Великобританія). (0,62 друк. арк.)

Особистий внесок: уточнено групи індикаторів з метою удосконалення аналітичних інструментів моніторингу фінансової безпеки. (0,19 друк. арк.).

33. Poyda-Nosyk N. Security in modern theory of the firm and the concept of the company's financial architecture. *Economics and Working Capital: Science Journal*. London, 2018. Issues 1-2. Pp. 32–35 (Великобританія). (0,52 друк. арк.).

34. Пойда-Носик Н. Н. Факторы обеспечения финансовой безопасности акционерных обществ. *Социально-гуманитарный вестник Юга России*. Краснодар, 2013. № 8 (39). С. 135-142. (РІНЦ). (0,52 друк. арк.).

35. Барановский О. И., **Пойда-Носик Н. Н.** Проблема безопасности корпораций в современных концепциях теории фирмы. *Международный журнал «Устойчивое развитие»*. Варна: Евро-Эксперт ЕООД, 2013. № 9 (июнь). С. 73-80. (0,56 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено місце і роль безпеки корпорацій в сучасних інституційних концепціях теорії фірми, зокрема через призму теорії техноструктури корпорацій Дж. Гелбрейта та стейкхолдерській теорії фірми. (0,53 друк. арк.).*

36. Пойда-Носик Н. Н. Механизм обеспечения финансовой безопасности субъекта предпринимательства. *Международный журнал «Устойчивое развитие»*. Варна: Евро-Эксперт ЕООД, 2012. № 5. С. 113-117. (0,40 друк. арк.).

37. Пойда-Носик Н. Н. Формирование системы обеспечения финансовой безопасности предприятий в условиях устойчивого развития экономики. *Международно списание «Устойчиво развитие»*. Варна: Евро-Эксперт ЕООД, 2011. Брой 2. С. 119-126. (0,70 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

38. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека акціонерних товариств. *Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку в Україні*: матеріали III Пленуму Співки економістів України та Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 вересня 2012 р.) / за заг. ред. В. В. Оскольського. Київ, 2010. С. 173-176. (0,2 друк. арк.).

39. Пойда-Носик Н. Н. Проблемы обеспечения финансовой безопасности акционерных обществ в современных условиях. *10th Anniversary International Scientific Conference “UNITECH’10”*: Proceedings (Gabrovo, 19-20 November 2010). Technical university of Gabrovo. Vol.III: Economics and Finance. Gabrovo, 2010. Pp. 80-84. (0,4 друк. арк.).

40. Пойда-Носик Н. Н. Ризики і джерела загроз фінансовій безпеці акціонерних товариств в сучасних умовах. *Україна: шляхи формування державно-національної цілісності суспільства та утвердження духовної основи української цивілізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 21-23 жовтня 2010 року). Ужгород: УУБА-КаУ, 2011. Ч. 1. С. 475-487. (0,53 друк. арк.).

41. Пойда-Носик Н. Н. Визначення сутності механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2011 р.). Тернопіль: Крок, 2011. С. 282-284. (0,24 друк. арк.).

42. Пойда-Носик Н. Н. Специфічні особливості фінансової безпеки акціонерних товариств. *Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2012): Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 24-26 квітня 2012 р.). *Системи обробки інформації*. Харків: Харківський університет Повітряних сил ім. І. Кожедуба, 2012. Випуск 4 (102). Т. 2. «Інформаційна та економічна безпека». С. 124-125. (0,17 друк. арк.).

43. Пойда-Носик Н. Н. Преимущества и недостатки акционерных обществ как элемент исследования в процессе обеспечения их финансовой безопасности. *Научная дискуссия: вопросы экономики и управления*: материалы III международной заочной научно-практической конференции. Ч. III (г. Москва, 9 июля 2012 г.). Москва: Международный центр науки и образования, 2012. С. 97-102. (0,23 друк. арк.).

44. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека і стабільний розвиток суб'єкта підприємництва: концептуальний підхід. *Теорія та практика управління економічним розвитком*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22-24 листопада 2012 р.). Т. 1. Донецьк: ООО «Фирма «Друк-Инфо», 2012. С. 276-278. (0,13 друк. арк.).

45. Пойда-Носик Н. Н. Фактори впливу на розвиток та рівень фінансової безпеки страхових компаній. *Сучасні проблеми фінансового моніторингу*: зб. наук. пр. за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 4-5 квітня 2013 р.). Ірпінь, 2013. С. 314-318. (0,24 друк. арк.).

46. Пойда-Носик Н. Н. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України*: зб. тез доп. IV наук.-практ. семінару з міжнародною участю (м. Тернопіль, 18-20 квітня 2013 р.). Тернопіль, 2013. С. 223-225. (0,16 друк. арк.).

47. Мікловда В. П., **Пойда-Носик Н. Н.** Місце і роль фінансової безпеки суб'єктів господарювання у системі національної економічної безпеки. *Легалізація економіки та протидія корупції в системі економічної безпеки держави*: Зб. тез доп. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 31 травня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 202-207. (0,32 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито сутність та структуру національної економічної безпеки та роль фінансової безпеки суб'єктів господарювання у її забезпеченні в Україні*. (0,28 друк. арк.).

48. Пойда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та стратегічно-цільовий підхід до оцінки її рівня. *Проблеми формування та реалізації конкурентної політики*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19-20 вересня 2013 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2013. С. 185-187. (0,17 друк. арк.).

49. Пойда-Носик Н. Н. Розробка ключових показників ефективності системи фінансової безпеки акціонерного товариства. *Управління фінансово-економічною безпекою: інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка*: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Ялта, 30 вересня-6 жовтня 2013 р.). Харків: ХНУМГ, 2013. С. 122-123. (0,13 друк. арк.).

50. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека України: сутність, структура та умови забезпечення. *Актуальні проблеми фінансово-кредитної системи*

України : зб. тез доп. 68-ї підсумкової наук. конференції професорсько-викладацького складу Інституту економіки та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ» (м. Ужгород, 26-27 лютого 2014 р.). Ужгород : УжНУ, 2014. С. 56-60. (0,24 друк. арк.).

51. **Пойда-Носик Н. Н.**, Завербний А. С. Концептуальний підхід до розробки системи фінансової безпеки підприємств залізничного транспорту. *LXX наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів університету* (м. Київ, 28 листопада 2013 р.) : тези доповідей. Київ : НТУ, 2014. С. 481-482. (0,24 друк. арк.). (0,02 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано необхідність застосування системного підходу до управління фінансовою безпекою у підприємств залізничного транспорту.* (0,01 друк. арк.).

52. Пойда-Носик Н. Н. Міжнародні стандарти ISO в системі інформаційного забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств. *Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Полтава, 13-14 травня 2014 р.). Ч. II. Полтава : ПолтНТУ, 2014. С. 347-349. (0,22 друк. арк.).

53. Пойда-Носик Н. Н. Теоретичні основи розробки концепції фінансової безпеки акціонерного товариства. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 15–16 травня 2014 р.) / упоряд. А. М. Штангрет; редкол.: О. І. Амоша, К. Б. Волощук, О. І. Лайко та ін. Львів : Укр. акад. друкарства, 2014. С. 109-111. (0,14 друк. арк.).

54. Пойда-Носик Н. Н. Стратегічне управління в системі забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 2-4 жовтня 2014 р.). Хмельницький : ХмЦНП, 2014. С. 27-29. (0,10 друк. арк.).

55. Пойда-Носик Н. Н. Пруденційний нагляд в системі державного регулювання діяльності акціонерних товариств в Україні через призму фінансової безпеки. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 9 жовтня 2014 р.). Ч. I. Полтава : ПолтНТУ, 2014. С. 204-205. (0,15 друк. арк.).

56. Пойда-Носик Н. Н. Виклики, ризики і загрози фінансовій безпеці акціонерних товариств в Україні. *Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки* : зб. тез доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 27-28 березня 2015 р.). Черкаси : Вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2015. С. 113-116. (0,29 друк. арк.).

57. Poyda-Nosyk N. N. Financial security in conditions of financial uncertainty: the nature and problems of provision. *Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород,

23-25 квітня 2015 р.). Ужгород : Видавництво Закарпаття, 2015. С. 562-565. (0,2 друк. арк.).

58. Пойда-Носик Н. Н. Система внутрішнього фінансового контролю як елемент системи гарантування фінансової безпеки на підприємстві. *Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 15–16 травня 2015 р.) / упоряд. А. М. Штангрет; редкол.: К. Б. Волощук, З. Б. Живко, В. І. Ляшенко та ін. Львів : Укр. акад. друкарства, 2015. С. 110-112. (0,16 друк. арк.).

59. Пойда-Носик Н. Н. Адаптивне управління в системі забезпечення фінансової безпеки корпоративного підприємства. *Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2015)* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Харків, 21-22 травня 2015 р.). Харків : ХІБС УБС НБУ, 2015. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). (0,2 друк. арк.).

60. Пойда-Носик Н. Н. Конкурентна розвідка та її місце в системі забезпечення економічної безпеки компанії. *Проблеми формування та реалізації конкурентної політики* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 24-25 вересня 2015 р.). Львів : Простір-М, 2015. С. 153. (0,1 друк. арк.).

61. Poyda-Nosyk N. N. The system of state control and regulation of corporate relations in Ukraine and its influence on financial security of joint stock companies. *Social Innovations: Theoretical and Practical Insights (SOCIN 2015)*: International Interdisciplinary Conference on Social Innovations (Vilnius, 24-25 September 2015): Abstract book. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015. Pp. 3-4. (0,1 друк. арк.).

62. Пойда-Носик Н. Н. Визначення пріоритетних фінансових інтересів у системі управління фінансовою безпекою компанії. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, м. Яремче, 8-10 жовтня 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 150-152. (0,11 друк. арк.).

63. Пойда-Носик Н. Н. Управління фінансовою безпекою як специфічний напрям менеджменту. *Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Львів, 19-21 листопада 2015 р.). Львів : Укр. акад. друкарства, 2015. С. 117-120. (0,25 друк. арк.).

64. Пойда-Носик Н. Н. Проблеми забезпечення фінансової безпеки України в умовах реалізації стратегії європейської та євроатлантичної інтеграції. *Безпековий, політичний, економічний та гуманітарний виміри сучасного етапу європейської та євроатлантичної інтеграції України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-ій річниці створення ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (м. Ужгород, 5 грудня 2015 р.). Ужгород : Говерла, 2015. С. 19-26. (0,74 друк. арк.).

65. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека України в умовах активізації євроінтеграційних процесів. *Economics, science, education: integration and synergy*: materials of international scientific and practical conference (Bratislava,

18-21 January 2016). V. 2. K. : Publishing outfit "Centre of educational literature". 2016. Pp. 31-32. (0,12 друк. арк.).

66. Пойда-Носик Н. Н. Розмежування сутності механізму управління та механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Економічна безпека України: стан, проблеми та перспективи* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 квітня 2016 р.) / упоряд. Л. М. Толманевич. Львів : ЛьвівДУВС, 2016. С. 227-230. (0,21 друк. арк.).

67. Poyda-Nosyk N. N. The problems of ensuring Ukraine's financial security in conditions of European integration. *Виклики та перспективи економічного розвитку в умовах міжнародного співробітництва: європейський досвід* : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Берегово, 6-7 травня 2016 р.). Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2016. С. 79-81. (0,19 друк. арк.).

68. Deari F., **Poyda-Nosyk N.** Financial Risk and Financial Leverage : An Experimental Study. *Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного бізнесу* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 27 жовтня 2016 р.). Ужгород : Говерла, 2016. С. 9-12. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано методичний підхід оцінки фінансового ризику за допомогою фінансового важеля.* (0,1 друк. арк.).

69. Пойда-Носик Н. Н. Показник економічної доданої вартості як дієвий інструмент управління вартістю компанії. *Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 23 листопада 2016 р.). Ужгород, 2016. С. 219-220. (0,14 друк. арк.).

70. Poyda-Nosyk N. External and internal factors impact at the financial security of Ukraine in conditions of European integration processes: *Building Bridges between Business Research and Industry Needs*: Book of abstracts of the first International Scientific Conference on Business and Economics (ISCBE'17) (17-18 February, 2017, Tetovo, Republic of Macedonia). Tetovo : South East European University, 2017. P. 35. (0,04 друк. арк.).

71. Пойда-Носик Н. Н. Порівняння динаміки розвитку страхових ринків України й Польщі. *Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат* : зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16-17 березня 2017 р.). Київ : Міленіум, 2017. С. 291-293. (0,17 друк. арк.).

72. Пойда-Носик Н. Н. Перевірка надійності контрагента як фактор забезпечення фінансової безпеки компанії. *Фінансово-кредитна система: вектор розвитку* : зб. мат. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 26 квітня 2017 р.) Ужгород : Говерла, 2017. С. 224-225. (0,11 друк. арк.).

73. **Пойда-Носик Н. Н.**, Лийзьо Н. В. Загрози та ризики податкової безпеки держави. *Фінансово-кредитна система: вектори розвитку* : зб. мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 26 квітня 2018 р.). Ужгород : Говерла» 2018. С. 146-147. (0,14 друк. арк.). *Особистий внесок: виділено відмінності понять «ризик» і «загроза», систематизовано загрози податковій безпеці держави.* (0,11 друк. арк.).

74. Пойда-Носик Н. Н. Зміна підходів до управління фінансами суб'єктів підприємництва в умовах інформаційного суспільства. *Проблеми та*

перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13-14 вересня 2018 р.). Київ: ЦП «Компринт», 2018. С. 213-215. (0,13 друк. арк.).

75. Пойда-Носик Н. Н. Удосконалення управління компанією на основі автоматизації бізнес-процесів. *Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів*: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Берегове, 17-18 травня 2019 р.). Ужгород, 2019. С. 205-209. (0,24 друк. арк.).

76. **Пойда-Носик Н. Н.**, Лийзьо Н. В. Місце та роль податкової безпеки у системі фінансової безпеки держави. *Активізація перспективного розвитку економіки країни та її регіонів*: зб. тез наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 15 лютого 2019 р.). Ужгород: Говерла, 2019. С. 37-39. (0,12 друк. арк.). *Особистий внесок: виділено фактори впливу податкової безпеки на фінансову безпеку держави.* (0,10 друк. арк.).

77. Пойда-Носик Н. Н. Облікові міркування щодо застосування МСФЗ в Україні в умовах сучасних змін і глобальних викликів. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції*: тези доповідей II Міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ужгород, 16 квітня 2020 р.). Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. С. 247-250. (0,24 друк. арк.).

78. **Пойда-Носик Н. Н.**, Лийзьо Н. В. Проблеми і шляхи підвищення рівня податкової безпеки в Україні. *Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом*: зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 28-29 квітня 2020 р.). Ужгород: Говерла, 2020. С. 134-135. (0,13 друк. арк.). *Особистий внесок: виділено особливості механізму забезпечення податкової безпеки на рівні суб'єктів господарювання.* (0,10 друк. арк.).

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

79. Пойда-Носик Н. Н. Фінансова безпека суб'єктів господарювання. *Фінансово-економічна грамотність*: підручник: у 2 ч. Основи національної економіки, економіки регіонів та фінансової системи України / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. В. Димченко. Київ: Кондор, 2017. Ч. 1. С. 762-807; 917-967. (4,91 друк. арк.).

80. Пойда-Носик Н. Н. Дослідження сутності та причин банкрутства підприємств. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Серія: Економічні науки*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 4 (17). С. 304-309. (0,35 друк. арк.).

81. **Пойда-Носик Н. Н.**, Буковська О. Д. Моделі діагностики банкрутства підприємств: переваги та недоліки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2007. Вип. 21. С. 132-140. (0,84 друк. арк.). *Особистий внесок: розкрито переваги та недоліки основних факторних моделей діагностики банкрутства, які застосовуються в зарубіжній практиці.* (0,76 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Пойда-Носик Н. Н. Формування системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, 2021.

Дисертація присвячена обґрунтуванню та розробленню теоретико-методологічних і методичних основ формування системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні та розробленні рекомендацій щодо її ефективного функціонування для досягнення їх фінансової стабільності та стійкості до системних ризиків.

Поглиблено поняттєвий апарат теорії фінансів та безпекової теорії в частині уточнення понять «фінансова безпека суб'єкта підприємництва», «фінансова безпека акціонерних товариств», «система забезпечення фінансової безпеки», «механізм забезпечення фінансової безпеки». Ідентифіковано ознаки та специфічні риси, притаманні акціонерним товариствам, що дозволяють виділити особливості, які сприяють забезпеченню чи генерують ризики й загрози їхній фінансовій безпеці. Систематизовано перелік фінансових інтересів як об'єкту захисту в системі забезпечення фінансової безпеки в частині виявлення форм прояву основних загроз цим інтересам, що дозволило обґрунтувати місце і роль фінансової безпеки акціонерних товариств в системі національної фінансової безпеки. Обґрунтовано методологічний базис дослідження системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва акціонерної форми господарювання, що дозволило відслідкувати детермінанти впливу та побудувати структурно-логічну модель цієї системи. Здійснено оцінювання впливу макроекономічних викликів, загроз регулятивного середовища та галузевих факторів на фінансову безпеку акціонерних товариств. Удосконалено науковий підхід до оцінки впливу галузевих чинників на основі моделі часткової рівноваги «AGMEMOD», який враховує прогностичні наслідки змін державної фінансової підтримки галузей національної економіки для фінансової безпеки акціонерних товариств. Сформовано та науково обґрунтовано систему індикаторів та розроблено методичний підхід, на основі якого визначено рівень фінансової безпеки акціонерних товариств України.

Розроблено організаційні засади створення комплексної системи забезпечення фінансової безпеки та управління ризиками акціонерних товариств, визначено складові адаптаційного механізму, який передбачає оптимальне поєднання організаційних, технічних і фінансових заходів попередження і своєчасного реагування на виклики і загрози. Обґрунтовано необхідність впровадження міжнародних стандартів у систему забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств у частині управління ризиками. Розроблено та обґрунтовано концептуальні засади системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні, сформовано та доведено комплекс гіпотез, обґрунтовано підходи та принципи функціонування системи з урахуванням особливостей регулювання корпоративних відносин.

Ключові слова: фінансова безпека, суб'єкти підприємництва, акціонерні товариства, система, механізм, міжнародні стандарти, фондовий ринок, штучні нейронні мережі, форензік, комплаєнс.

АННОТАЦІЯ

Пойда-Носик Н. Н. Формирование системы обеспечения финансовой безопасности акционерных обществ в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. Национальный университет «Черниговская политехника», Чернигов, 2021.

Диссертация посвящена обоснованию и разработке теоретико-методологических и методических основ формирования системы обеспечения финансовой безопасности акционерных обществ в Украине и разработке рекомендаций касательно ее эффективного функционирования для достижения их финансовой стабильности и устойчивости к системным рискам.

Уточнено содержание понятий «финансовая безопасность субъекта предпринимательства», «финансовая безопасность акционерных обществ», «система обеспечения финансовой безопасности», «механизм обеспечения финансовой безопасности». Идентифицированы признаки и специфические черты, присущие акционерным обществам, позволяющие выделить особенности, которые способствуют обеспечению или генерируют риски и угрозы их финансовой безопасности. Систематизирован перечень финансовых интересов как объекта защиты в системе обеспечения финансовой безопасности в части выявления форм проявления основных угроз этим интересам, что позволило обосновать место и роль финансовой безопасности акционерных обществ в системе национальной финансовой безопасности. Обоснован методологический базис исследования системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства акционерной формы хозяйствования, что позволило отследить детерминанты влияния и построить структурно-логическую модель этой системы. Осуществлена оценка влияния макроэкономических вызовов, угроз регулятивной среды и отраслевых факторов на финансовую безопасность акционерных обществ. Усовершенствован научный подход к оценке влияния отраслевых факторов на основе модели частичного равновесия «AGMEMOD», который учитывает прогнозные последствия изменений государственной финансовой поддержки отраслей экономики для финансовой безопасности акционерных обществ. Сформирована и научно обоснована система индикаторов, разработан методический подход, на основе которого определен уровень финансовой безопасности акционерных обществ Украины.

Разработаны организационные основы создания комплексной системы обеспечения финансовой безопасности и управления рисками акционерных обществ, определены составляющие адаптационного механизма, который предполагает оптимальное сочетание организационных, технических и финансовых мер предупреждения и своевременного реагирования на вызовы и угрозы. Обоснована необходимость внедрения международных стандартов в систему обеспечения финансовой безопасности акционерных обществ в части управления рисками. Разработаны и обоснованы концептуальные основы системы

обеспечения финансовой безопасности акционерных обществ в Украине, сформирован и доказан комплекс гипотез, обоснованы подходы и принципы функционирования системы с учетом особенностей регулирования корпоративных отношений.

Ключевые слова: финансовая безопасность, субъекты предпринимательства, акционерные общества, система, механизм, международные стандарты, фондовый рынок, искусственные нейронные сети, форензик, комплаенс.

ABSTRACT

N. Poyda-Nosyk. Formation of the joint stock companies' financial security ensuring system in Ukraine. – Manuscript.

The thesis for obtaining Doctoral Degree in Economics in speciality 08.00.08 – Money, finances and credit. Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, 2021.

The dissertation is devoted to substantiation and development of theoretical, methodological and methodical bases of formation of the joint stock companies' financial security ensuring system in Ukraine and development of recommendations on its effective functioning for achieving their financial stability and resistance to system risks.

The conceptual apparatus of financial and security theories has been deepened in terms of clarifying the concepts of “financial security of a business entity”, “financial security of joint stock companies”, “financial security system”, “financial security mechanism”. Specific features inherent in joint-stock companies have been identified, which distinguish them from other organizational and legal forms and allow to highlight the advantages and disadvantages of this form of business activity, which create favorable conditions or generate risks and threats to their financial security. The list of financial interests as an object of protection in the system of financial security in terms of identifying forms of manifestation of the main threats to these interests has been defined, which allowed to justify the place and role of joint stock companies' financial security in the national financial security system.

The methodological basis of investigation the system of financial security of joint-stock form business entities is substantiated, which is based on the systematization of basic theories, patterns and interrelated principles of business entities' financial security. That basis allowed to study the links between elements of the joint-stock companies' financial security system more thoroughly, tracking the positive and negative influencing determinants, which contributed to constitution a structural and logical model of the system. There was substantiated an architecture of the financial security ensuring mechanism as a central element of the system through the disclosure of essential and functional characteristics of its components, which are represented in terms of three interconnected subsystems (methodological, functional and organizational support) and allow comprehensive react to threats for financial security of joint stock companies. Based on the four levels of safety (mega-, macro-, meso- and micro- levels) that were identified in the work, the list of factors influencing the joint stock companies' financial security through the prism of the external and internal environment has been systematized, that made possible detailing the risks and threats to their financial security.

It has been assessed the impact of macroeconomic challenges, regulatory environment threats and industry factors on the financial security of joint stock companies. The scientific approach to the assessment of sectoral factors based on the partial equilibrium model “AGMEMOD” has been improved, which takes into account the projected consequences of changes in state financial support for sectors of the national economy for the joint stock companies’ financial security. It is established that state regulation of the stock market has an impact on the financial security of listed joint stock companies.

It is proved that for now there is no particular method of assessing the company’s financial security. For this purpose, a methodical approach and a system of indicators have been scientifically substantiated, that gave an opportunity to estimate the level of financial security of joint-stock companies of Ukraine. Diagnostic tools for assessing the level of joint stock companies’ financial security are based on: 1) calculation of a set of indicators that characterize the financial condition, quality of corporate governance and market position of the company; 2) determination of the integrated index of joint stock companies’ financial security using artificial neural networks.

Scientific and practical recommendations for the implementation of international standards in the system of joint stock companies’ financial security at the state level were stated. They concerned with improvement of financial reporting, regular information disclosure, improvement of corporate governance and capital market regulation in accordance with European standards, which will integrate the process of managing the financial security in the overall system of corporate governance, significantly reduce the impact of external and internal risks at the level of joint stock companies’ financial security and help increase the market value of the business. The necessity of adaptation of international ISO standards in terms of risk-management for development of national standards in the field of financial security of corporate enterprises has been proved.

Organizational principles for creating a comprehensive system of financial security and risk management of joint stock companies have been developed. The components of the adaptation mechanism have been identified, which provides an optimal combination of organizational, technical and financial measures to prevent and respond to challenges and threats. Conceptual bases of joint-stock companies financial security system in Ukraine have been developed and proved, the complex of hypotheses have formed and proved, approaches and principles of functioning of system taking into account features of regulation of corporate relations have been substantiated.

A conceptual model of the ensuring financial safety system of the joint-stock form of business entities has been developed. It is highlighted the mechanism of financial security as a defining element of the system, also its structure, components and levels are defined. A comprehensive approach to the creation of a system for ensuring the financial security of joint-stock companies, which provides an optimal combination of organizational, technical and financial measures to prevent and respond to challenges and threats in a timely manner has been offered.

Keywords: financial security, business entities, joint-stock companies, system, mechanism, international standards, stock market, artificial neural networks, forensics, compliance.